

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अय श्रीभगनद्गीता माहात्म्यप्रारंभः ॥ ॥ ऋषिरुवाच गीतायाश्चेवमाहात्म्यंयथावत्स्रतमेवद् ॥ पुराण मुनिनाप्रोक्तंव्यासेनमुनिनोदितम् ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ पृष्टं भवद्भिऋषिभियेद्धि गोप्यं पुरा तनम् ॥ श्रक्यतेकेन वैवकुंगीतामाहात्म्यमुत्त मम् ॥ २ ॥ कृष्णोजानातिवैसम्याक्विचित्कुन्ती सुतः फलम् ॥ व्यासो वा व्यासपुत्रो वा याज्ञ विल्क्योथ मैथिङः ॥ ३ ॥ अन्येश्रवणतः श्रुत्वा मा छेशंसंकीर्त्तयन्तिच ॥ तस्मात्किचिद्रदाम्यत्र व्यासस्यास्यान्मयाश्चतम् ॥ ४ ॥ सर्वोपनि षदोगावोदोग्घागोपाळनन्दनः ॥ पाथाँवत्सः सुधीभौकादुग्धंगीतामृतंमहत् ॥ ५ ॥ सारथ्य मर्जनत्यादौकुर्वनगीतामृतंददौ ॥ लोकत्रयोप कारायतरमेकुष्णात्मनेनमः ॥ ६ ॥ संसारसा गरंघोरंतर्तुमिच्छतियोनरः ॥ गीतानावंसमासा

व्यपारंयातिसुखेनसः ॥ ७ ॥ गीताज्ञानंश्रतंनेव सदैवाभ्यासयोगतः ॥ मोक्षमिच्छति सूढात्मा याति बालकहास्यताम् ॥ ८ ॥ येशृण्वन्ति यठन्त्येव गीताशास्त्रमइर्निशम् ॥ नतेवैमानुषा ज्ञेयादेवरूपानसंशयः ॥ ९ ॥ गीताज्ञानेनस म्बोधंकुष्णःप्राहाऽर्जुनायवे ॥ मोक्षस्थानंपरंपार्थ सयुणंवाऽथनिर्गुणम् ॥ १० ॥ सोपानाष्ट्रातेरे वंपरंब्रह्माधिगच्छति ॥ मुङ्गिमाँचनंषुंसां जल

स्नानंदिनेदिने ॥ ११ ॥ सकुद्गीताम्भसिरनानं । मा गी. संसारमळनाश्नम् ॥ परास्यान्नश्चतंज्ञानंतस्मि 3 ×श्रद्धानभावना ॥ १२ ॥ गीतायाश्चनजानाति ॥ पठनंनैवपाठनम् ॥ सएवमानुषेक्षोकमनुजोवि हराहकः ॥ १३ ॥ तस्माद्गीतांनजानातिनाध मस्तत्परोजनः ॥ धिकत्तस्यमानुषंदेहं धिग्ज्ञानं कुळ्ड्रिलताम् ॥ १४ ॥ गीतार्थनविजानाति । ३ नाधमस्तत्परोजनः ॥ धिक्शरीरंशुभंशीलंबिम

वंसदृहाश्रमम् ॥ १५ ॥ गीताज्ञास्नंनजानाति नाधमस्तत्परोजनः ॥ धिक्प्रागल्भ्यंप्रतिष्ठांच पूजांमानमहत्तमम् ॥ १६ ॥ गीताशास्त्रेरित नांस्तिसर्वतित्रिष्फलंजगुः ॥ धिनतस्यज्ञानमा चारं व्रतंनिष्ठांतपोयज्ञः ॥ १७ ॥ गीतार्थपठनं नास्तिनाधमस्ततपरोजनः ॥ गीतागीतंनयज्ज्ञा नंतद्विद्वचासुरसंमतम् ॥ १८ ॥ तन्योषंधर्म रहितंवेद्वेदान्तगहितम् ॥ तस्माद्धर्ममयगिता

सर्वज्ञानप्रयोजिका ॥ १९ ॥ सर्वशास्त्रमयीय गी॰ स्मात्तस्माद्गीताविशिष्यते ॥ योधीतेनित्यगी तांचिद्वारात्रीयथार्थतः ॥ २० ॥ स्वपञ्जाञ ~~अलॅस्तिष्ठ॰छ।श्रतंमोक्षमाप्रुयात् ॥ शाल्या~~ मशिलायांतुदेवागारेशिवालये ॥ २१ ॥ तीर्थन द्यांपठेद्यस्तु वैकुण्ठंयातिनिश्चितम् नन्दनःकृष्णो गीतापाठेन तुष्यति ॥ २२ यथानवेदैद्निन यज्ञतीर्थत्रतादिनिः ॥ गीताधी

मर्-

ताचयेनापिभक्तिभावेनचेतसा ॥ २३ ॥ तेनवे दाश्रशास्त्राणिपुराणानिचसर्वशः ॥ योगिस्थाने सिद्धपीठेशिलाभेसन्सभासुच ॥ २४ ॥ यज्ञेच विष्णुभक्तात्रेपठन्यातिपरांगातिम् ॥ गीतापाठं चश्रवणयः करोतिदिनेदिने ॥ २५ ॥ ऋतवोवा जिमेघाद्याः कृतास्तेनसद्क्षिणाः ॥ यः शृणोति चगीतार्थकीर्तयत्येवयः पुमान् ॥ २६ ॥ श्रावये चपरार्थवैसप्रयातिपरंपदम् ॥ गीतायाःपुस्तकं

गी नित्यं योऽर्चयत्येवसादरम् ॥ २७॥ विधिना भक्तिभावेनतस्यपुण्यफ्रुंशृणु ॥ सक्छाभूः कृतातेनयज्ञस्तंभवतीकिल ॥ २८॥ कृतानि सर्वतीर्थानिदानानिचबहुन्यपि ॥ भूतप्रेतपिशा चाद्यास्तत्रनप्रविशंतिवे ॥ २९ चारोद्धवंदुःखं परेणापि कृतंचयत् ॥ नोपस र्धिततत्रैवयत्रगीतार्चनंगृहे ॥ ३० ॥ तापत्रयो द्भवापीडानैवव्याधिभयंकचित् ॥ नशापोनैवपा

भाः

G

पञ्चदुर्गतिनारकीनच ॥ ३१ ॥ देहोर्मयः षडे तेवैनबाघन्तेकदाचन ॥ अगवत्परमेशानेभक्ति रव्यंभिचारिणी ॥ ३२ ॥ जायतेसततंतत्र यत्र गीताभिवन्दनम् ॥ प्रारब्धं भुञ्जमानोपि गीताभ्यासरतः सदा ॥ ३३ ॥ स मुक्तः ससुखीछोकेकर्मणानोपछिप्यते ॥ महापापादि पापानिगीताध्यायीकरोतिचेत् ॥ ३४ ॥ निक ि ञ्चित्सपृश्तेतस्यनिहनीद्रुसम्भसा ॥ अनाचा

रोद्धवंपापमवाच्यादिकृतंचतत् ॥ ३५ ॥ अभ क्ष्यभक्षनं दोषमस्पर्शस्पर्शनंतथा ॥ ज्ञानाज्ञा नकृतांनित्यमिद्रियेर्जनितंचयत् ॥ ३६ ॥ तत्स र्वनाश्यमायातिगीतापाठेनतत्क्षणात् ॥ सर्वत्रप्र तियुक्ताचप्रतिगृह्यचसर्वेशः ॥ ३७ ॥ गीतापा ठंप्रकुर्वाणोनिक प्येतकदाचन ॥ रत्नपूर्णोमहींस र्वाप्रतिगृह्यविधानतः ॥ ३८ ॥ गीतापाठेनचैके नशुद्धःस्फटिकदत्सदा ॥ यस्यान्तःकरणंनित्यं

गीतायांरमतेसदा ॥ ३९ ॥ सर्वाभिकःसदाजा पीकियावान्सचपण्डितः ॥ दुर्शनीयः सधनवान् सयोगीज्ञानवानपि ॥ ४० ॥ सएवयाज्ञिको याजीसर्ववेदार्थदर्शकः ॥ गीतायाः पुस्तकंयत्र नित्यपाठश्चवर्त्तते ॥ ४१ ॥ तत्रसर्वाणितीर्थानि प्रयागादीनिभूतछ ॥ निवसन्तिसदादेहेदेहश्ष ि पिसर्वदा ॥ ४२ ॥ सर्वेद्वाश्वऋषयोयोगिनः पत्रगाइच ये॥ गोपाछबाछक्रणोपिनारदोध्रवपा

४३ ॥ सहायोजायतेशीत्रंयत्रगतिाप्र यत्रगीताविचारश्चपठनंपाठनंतथा ॥ ४४ ॥ तत्राइंनिश्चितंपार्थनिवसामिसदैवहि ॥ गीतामेहद्यंपार्थगीतामेसारमुत्तमम् ॥ ४५ ॥ गीतामेज्ञानमत्युत्रंगीतामेज्ञानमन्ययम् ॥ गीता मेचोत्तमंस्थानंगीतामेपरमंपद्म् ॥ ४६ ॥ गीता मेपरमंगुह्यंगीतामेपरमोगुकः ॥ गीताश्रयेऽहं तिष्ठामिगीतामेपरमंगृहम् ॥ ४७ ॥ गीताज्ञानं

गी॰

समाश्रित्यत्रिङोकींपाङयाम्यहम् ॥ गीतामेपर माविद्यात्रह्मरूपानसंज्ञयः॥ ४८॥ अर्धमात्राक्ष रानित्यमनिर्वाच्यपदात्मिका ॥ गीतानामानि वक्ष्यामि ग्रह्मानिशृणुपाण्डव ॥ ४९॥ कीर्त्त नात्सर्वपापानिविख्यंयान्तितत्क्षणात् ॥ तागंगाचगायत्री गीतासत्यापतित्रता ॥ ५०॥ ब्रह्मावलीब्रह्माविद्या त्रिसंध्यामुक्तिगेहिनी ॥ अर्ध मात्राचिदानन्दाभवन्नीश्रान्तिनाशिनी॥ ५१॥ गी- विद्वयी परानन्तातत्त्वार्थज्ञानमञ्जरी ॥ इत्येता मा-८ निजपेन्नित्यंनरोनिश्चलमानसः॥ ५२॥ ज्ञान सिद्धिलभेच्छीत्रंतथान्तेपरमंपद्म् ॥ पाठेऽसम र्थःसंपूर्णेतद्र्धेपाठमाचरेत् ॥ ५३ ॥ तदागोदान जंपुण्यंखभतेनात्रसंशयः ॥ द्विभागंपठमानस्तु सोमयागफ्छं छभेत् ॥ ५४ ॥ षडंश्जपमानस्तु गङ्गारनानफळंळभेत् ॥ तथाच्यायद्यंनित्यंपठ मानोनिरन्तरम् ॥ ५५ ॥ इंद्रलोकमवाप्नोतिक

ल्पमेकंवसेद्ध्वम् ॥ एकमच्यायकंनित्यं पठते भक्तिसंयुतः ॥ ५६ ॥ रुद्रलोकमवाप्नोति गणो भूत्वावसेचिरम् ॥ अध्यायार्द्धेच पादं वा नित्यं यः पठते जनः ॥ ५७ ॥ समेतिरविछोकंच मन्व न्तरसमाञ्जतम् ॥ गीतायाःश्चोकद्शकंसप्तपञ्च चतुष्ट्यम् ॥ ५८ ॥ त्रिद्धेकमेकमर्धेवाश्चो कानांयः पठेन्नरः ॥ चंद्रलोकमवाप्नोतिवर्षाणा मयुतंतथा ॥ ५९ ॥ गीतार्थमेकपादंच श्लोक

मी. ९ मध्यायमेवच ॥ रूमरंस्त्यकाजनोदेहंत्रयातिप रमंपद्म् ॥ ६० ॥ गीतार्थवापिपाठंवाशृणुया दन्तकालतः ॥ महापातकयुक्तोपिमुक्तिभागीभ वेजनः ॥ ६१ ॥ गीतापुस्तकसंयुक्तःप्राणांस्त्य। क्त्वाप्रयातियः ॥ वैकुंठंसमवाप्नोतिविष्णुनास इमोद्ते ॥ ६२ ॥ गीताच्यायसमायुक्तोमृतोमा उपतांत्रजेत् ॥ गीताभ्यासंयुनः कृत्वास्थतेष्ठाति युत्तमाम् ॥ ६३ ॥ गीतेत्युचारसंयुक्तोत्रियमा

णोगतिलभेत् ॥ यद्यत्कमेच सर्वत्रगीतापाठप कीर्तिमत् ॥ ६४ ॥ तत्तत्कर्मचनिर्देषिभूत्वापू र्णत्वसामुयात् ॥ पितृनुह्दिश्ययः श्राद्धेगीतापाठं करोतिवै ॥ ६५॥ संतुष्टाः पितरस्तस्य निरया द्यांतिस्वर्गतिम् ॥ गीतापाठेनसन्तुष्टाः पितरः श्राद्धतर्पिताः ॥ ६६ ॥ पितृलोकंप्रयान्त्येव पुत्राशीर्वोदतत्पराः ॥ गीतापुस्तकदानंच धेनु पुच्छतमन्वितम् ॥ ६७ ॥ कृत्वाचतद्विदेसम्यक्

कृतार्थों जायते जनः ॥ पुस्तकं हेमसंयुक्तंगी मार् गी-तायाः शुद्धमानसः ॥ ६८ ॥ दत्त्वाविप्रायविदुषे ^{१०} जायतेनपुनर्भवः ॥ शतपुरुतकदानंच गीतायाः प्रकरोतियः ॥ ६९ ॥ सयातित्रह्मसद्नं पुनरावृ त्तिदुर्छभय् ॥ गीतादानप्रभावेणसप्तकल्पावांधे समाः ॥ ७० ॥ विष्णुकोकसवाप्नोति विष्णुना सहमोदते ॥ सम्यक्श्वत्वाचगीतार्थपुस्तकंयः प्रदापयेत्॥ ७१॥ तस्मैप्रीतोहिभगवान्ददाति

मनसेप्सितम् ॥ देइंमाजुषमाश्रित्यचातुर्वण्येषु भारत ॥ ७२ ॥ नशृणोतिनपठतिगीताममृत ह विणीम् ॥ इस्तात्त्यक्त्वामृतंत्राप्तंकष्टात्क्वेडंसम श्चते ॥ ७३ ॥ पीत्वांगीतामृतंस्रोकेस्वन्ध्वामोक्षं सुखीभवेत् ॥ जनैः संसारदुःखातैर्गीताज्ञानंचयैः श्रुतम् ॥ ७४ ॥ संप्राप्तममृतंतैश्रगतास्तेसद्नं हरेः । गीतामाश्रित्यबह्वोभूभुजोजनकाद्यः। ॥७५॥ निर्धूतकलमषालोकेगतास्तेपरमंपदम्॥

मा

38

गीतायाः पुस्तकंयः समानयेत् ॥८०॥नतस्भैच फलंकिचित्पठनाचवृथाभवेत् ॥ यः श्रुत्वानेवगी तार्थमोद्तेपरमार्थतः ॥८१॥ नैवाप्नोतिफ्छंछो केप्रमादाचवृथाश्रमः ॥ गीतांश्रुत्वाहिरण्यंचपट्टां बरप्रवेष्टनम् ॥८२॥ निवेदयेञ्चतद्वकेशीतयेपरमा त्मनः ॥ वाचकंषूजयेद्रक्तयाद्रव्यवस्त्राद्युपस्करैः ॥ ८३ ॥ अनेकैर्बहुधाप्रीत्यातुष्यतांभगवा न्हरिः ॥ माहात्म्यमेतद्वीतायाः कृष्णप्रोक्तंपुरात

गी- नम् ॥ ८४ ॥ गीतान्तेपठतेयस्तुयथोक्तफलभा मा॰ १२ गभवेत् ॥ गीतायाः पठनंकृत्वामाहात्म्यंनैवयः प ठेत्॥८५॥वृथापाठफर्छतस्यश्रमएवद्युदाहृतः॥ एतन्माहात्म्यसंयुक्तंगीतापाठंकरोतियः ॥८६॥ श्रद्धया यः शृणोत्येव दुर्छभांगतिमामुयात् ॥ श्रुत्वापिंठत्वागीतां च माहात्यवं यः शृणोतिच ॥ ८७ ॥ तस्यपुण्यफलंलोकेभवेद्रैमनसेप्सितम् 25 ॥ ८८ ॥ इतिश्रीभगवद्गीतामाहात्म्यंसमाप्तम् ॥

अथ गीतार्थसंग्रहः प्रारम्यते । श्रीगणेज्ञाय नमः ॥ श्रीमते कृष्णाय नमः विगाहे यामुनं तीर्थं साधुवृंदावनेस्थितम् ॥ निर स्त जिह्मगरूपशे यत्र कृष्णः कृताद्रः ॥ स्वधर्मज्ञानवैराग्यसाध्यभक्तयैकगोचरः ॥ नारा यणः परंब्रह्मगीताज्ञास्त्रे समीरितः ॥ ज्ञानकर्मात्मकेनिष्ठे योगलक्ष्ये सुसंस्कृते आत्मानुभूतिसिद्धचर्थं पूर्वषट्केनचोदिते ॥२॥

मध्यमे अगवतत्त्वयाथात्म्यावातिसिद्धये ॥ ज्ञान कर्माभिनिर्वत्याँ भक्तियोगः प्रकीर्तितः ॥ ३ ॥ प्रधानपुरुषव्यक्तसर्वेश्वरविवेचनम् ॥ कर्मधीर्भ क्तिरित्यादिपूर्वशेषोन्तिमोदितः ॥ ४ ॥ अस्था नस्नेहकारूण्यधर्माधर्मधियाङ्करुम् ॥ पार्थप्रपन्नसु द्दिश्य शास्त्रावतरणं कृतम् ॥ ६ ॥ नित्यात्मा संगकमें हागोचरा सांख्ययोगधीः ॥ द्वितीये स्थितधी छक्ष्या शोका तन्यो ह्यांतये ॥

3.3.

असत्तया लोकरक्षायेगुणेष्वारोप्य कर्तृताम वान्यस्योक्तातृतीये कर्मकार्यता प्रसंगात्स्वस्वभावोक्तिः ऽकर्मतास्य च ॥ भेदाज्ञानस्य माहात्म्य चतुर्याध्याय उच्यते ॥ ८ ॥ गस्य सौकर्य शैष्ट्यं काश्चन तदिषाः ॥ ब्रह्म निप्रकारश्च पंचमाध्याय उच्यते ॥ योगाभ्यासविधियोंगी चतुर्धा योगसाधनम् ॥

योगिसिद्धिः स्वयोगस्य पारम्यं षष्ठ उच्यते गी-॥ १० ॥ स्वयाधातम्यं प्रकृत्यास्य तिरोधिः 38 शरणागतिः ॥ अक्तभेदः प्रबुद्धस्य श्रेष्ठचं सप्तम उच्यते ॥ ३३ ॥ ऐइवर्याक्षरयाथात्म्यं भगवचरणार्थिनाम् ॥ वेद्योपादेयभावानाम् एमे भेद् उच्यते ॥ १२ ॥ स्वमाहात्म्यं मनुष्यत्वे प्रत्वं च महात्मनाम् ॥ विशेषो नवसे योगो

अक्तिरूपः प्रकीतितः ॥ १३ ॥ स्वकल्याणगु णानंत्यकृतस्रस्वाधीनतामतिः ॥ अत्तयुत्पत्तिवि बुद्धचर्थेविस्तीर्णाद्शमोदिता ॥१४॥ एकाद्शे स्वयाथातम्यसाक्षातकारावलोकनम् ॥ दत्तमुक्ता वितिप्राप्त्योर्भक्तयेकोपायतातथा ॥१५॥ भक्ति **डो**ड्यस्पायोक्तिरशक्तस्यात्मनिष्ठता ॥तत्प्रकारा त्वतिप्रीतिभक्तेर्द्वाद्याउच्यते ॥१६॥ देहस्वह्यप मात्माप्तिहेतुरात्मविशोधनम् ॥बंधहेतुर्विवेकश्चत्र गी-

योद्शाउदीर्यते ॥१७॥ गुणबंधविघौतेषा कर्तृत्वं तन्निवर्तनम् ॥ गतित्रयस्वमूछत्वं चतुर्देश उदी र्यते ॥ १८ ॥ अचिन्मिश्राद्विशुद्धाच चेतनात्यु रुषोत्तमः ॥ व्यापनाद्भरणात्स्वाम्याद्न्यः पंच द्शोदितः ॥ १९ ॥ देवासुरविभागोपिपूर्विका शास्त्रवश्यता॥ तत्त्वाजुष्ठानविज्ञानस्थाने षोडश

उच्यते ॥२०॥ अज्ञास्त्रमासुरं कृत्स्नं ज्ञास्त्रीयं गुणतः पृथक् ॥ छक्षणं ज्ञास्त्रसिद्धस्य त्रिघा

E

सप्तद्शोदितम् ॥ २१ ॥ ईश्वरे कर्तृताबुद्धिः सत्त्वोपादेयतांतिमे ॥ स्वकर्मपीरणामश्च ज्ञास्त्र सारार्थ उच्यते ॥ २२ ॥ कर्मयोगस्तपस्तीर्थ दानयज्ञादिसेवनम् ॥ ज्ञानयोगो जितस्वातैः परिशुद्धात्मनि स्थितिः ॥ २३ ॥ भक्तियोगः परेकांतप्रीत्या ध्यानादिषु स्थितिः ॥ त्रयाणा मपि योगानां त्रिभिरन्योऽन्यसंगमः ॥ २४ ॥ नित्यनैमित्तिकानां च प्राराधनकृपिणाम् ॥

आत्मदृष्टेस्रयोप्येतेयोगद्वारेणसाधकाः ॥ २५ ॥ गी॰ || निरस्तानिखिछज्ञानो हङ्घाऽत्मानं पुरानुगम् प्रतिलभ्य परां अक्ति तयैवाप्नोतितत्पद्भ्॥२६। भक्तियोगस्तद्थीं चेत्समग्रैश्वयंसाधनम् आत्मार्थी च त्रयोप्येते तत्कैवल्यस्य साधकाः ॥ २७ ॥ ऐकांत्यं अगवत्येषां समानमधिकारि णाम् ॥ यानत्त्राप्तिपरार्थी चेत्तदेनात्यंतमञ्जते ॥ २८ ॥ ज्ञानी तु परमेकांती तदायत्तात्मजीव

ů.

96

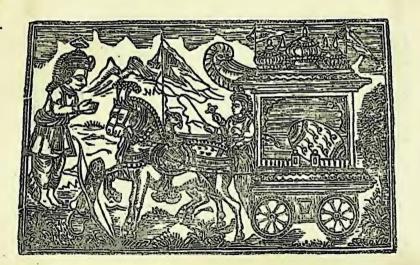
।। तत्संश्चेषवियोगैकमुखदुःसस्तदेकधीः ॥ २९ ॥ भगवद्धचानयोगोक्तिवंदनस्तुतिकीर्त नैः ॥ रुज्धात्मा तद्भतप्राणमनोबुद्धीद्रियिकयः ॥ ३० ॥ निजकर्मादिभत्तयंतं कुर्यात्प्रीत्यैव कारितः ॥ उपायतां परित्यज्य न्यसेदेवे तु ता मभीः ॥ ३१ ॥ ऐकांत्यात्यंतदार्यंकरतिस्त त्पद्माप्तुयात् ॥ तत्प्रधानमिदं ज्ञास्त्रमिति गीतार्थसंत्रहः ॥ ३२ ॥ इति भगवद्यासुनसु गी॰ १७ निप्रणीतः श्रीमद्गीतार्थसंग्रहः संपूर्णः श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

> पुस्तक मिलनेका ठिकाना— गंगाविष्णु श्रक्तिष्णदास, " छक्ष्मविकेटेश्वर" छापाखाना, कल्याण—मुंबई.

सं

30

.....

श्रीहयश्रीवाय नमः ॥ शुक्कांवरधरं विष्णुंश शिवणी चतुर्भुजम् ॥ प्रसन्नवद्नं ध्यायेत्सर्ववि श्रीपशांतये॥ १ ॥ नारायणंनमस्कृत्यनरं चैव नरोत्तमम् ॥ देवीं संस्वतीं चैवततो नयसुद्रीरये त् ॥ २ ॥ व्यासंवासिष्ठनप्तारंशकेः पौत्रमकल्म षम् ॥ पराज्ञरात्मजं वंदे शुकतातंतपोनिधिम् ॥ ३ ॥ व्यासाय विष्णुह्मपाय व्यासह्मपाय विष्ण्वे ॥ नमो वै ब्रह्मविधये वासिष्ठाय

गा. नमोनमः ॥ ४ ॥ अचतुर्वद्नो ब्रह्मा द्विबाहुर में परोहरिः॥ अभारुखोचनः शंभुर्भगवान्बाद्रा यणः ॥ ५ ॥ श्रीयतेरायचंद्रायनमः ॥ श्रीगो पालकृष्णायनमः ॥ ॐ अस्य श्रीभगवद्गीतामा लामंत्रस्य अगवान् वेदन्यास ऋषिः ॥ अनुष्टु पूछंदः॥ श्रीकृष्णः परमात्मादेवता ॥ अशोच्यान न्वशोचस्त्वंप्रज्ञावादांश्वभाषसङ्तिबीजम् ॥ सर्व॥ धर्मान्परित्यज्यमामेकंशरणंत्रजेतिशक्तिः ॥ अहं

त्वासर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि माशुच इतिकील कम् ॥ नैनं छिदंतिशस्त्राणिनैनंदहतिपावकइत्यं ग्रष्टाभ्यांनमः ॥ न चैनंक्केद्यंत्यापो न शोषयति। मारुतइतितर्जनीभ्यांनमः॥ अच्छेद्योऽयमदाद्यो ऽयमक्केद्योऽशोष्यएवचेति मध्यमाभ्यां नमः॥ नित्यः सर्वगतःस्थाणुरचलोऽयं सनातन इत्य नामिकाभ्यां नमः। पश्यमेपार्थस्त्पाणिशतशोऽ थस इस्रश्इतिकानिष्टिकाभ्यांनमः। नानाविधानि

दिव्यानि नानावणांक्वतीनिचेति करतलकरपृष्ठा भ्यानमः ॥ इतिकरन्यासः ॥ अथहद्यादिन्या गी॰ 20 सः॥नैनंछिदंति शस्त्राणि नेनं दहाति पावकइति हृदयायनमः ॥ न चैनं क्केर्यंत्यापो न शोषय ति मारुतइति शिरसे स्वादा ॥ अच्छेद्योऽयम दाह्योयमञ्जेद्योशोष्य एन चेति शिखायै वषट् ॥ नित्यः सर्वगतः स्थाणुरचलोऽयं सनातनइतिक वचायहुम् ॥ पश्यमेषार्थरूपाणि शतशोथसहस्र

न्याः

l ai

शइतिनेत्रत्रयाय वौषट् ॥ नानाविधानि दिव्या नि नानावर्णाकृतीनिचेत्यश्चायफद् ॥ श्रीकृष्ण प्रीत्यर्थे पाठे विनियोगः ॥ ॐ पार्थाय प्रतिबो धितां भगवता नारायणेन स्वयं व्यासेन श्रथितां पुराणमुनिना मध्येमहाभारतम् ॥ अद्वैतामृतव र्षिणीं भगवतीमष्टाद्शाध्यायिनीमंब त्वामनुसंद् धामि भगवद्गीते भवद्वेषिणीम् ॥ १ ॥ नमोऽस्तु ते व्यास विशालबुद्धे फुछारविदायतपत्रनेत्र ॥

गी येन त्वया भारतते छपूर्णः प्रज्वाछितो ज्ञानमयः वि २१ प्रदीपः ॥ २ ॥ प्रपन्नपारिनाताय तोत्रवेत्रैकपा णये ॥ ज्ञानसुद्राय कृष्णाय गीतामृतदुहे नमः ॥ ३ ॥ सर्वोपनिषदो गावो दोग्धा गोपाळ नंदनः ॥ पार्थो वत्सः सुधीओंका दुग्धं गीतामृतं 🛚 महत् ॥४॥ वसुदेवसुतं देवं कंसचाण्रमर्वनम् ॥ देवकीपरमानंदं कुव्णं वन्दे जगहुरुम्॥५॥ भीष्म

द्रोणतटा जयद्रथजला गांघारनीलोत्पला श्रल्य

ब्राइवती कृपेणवहनी कर्णेन वेलाकुला ।। अश्व त्थामविकर्णघोरमकरा दुर्योधनावर्तिनी सोत्तीर्णा खळु पांडवैरणनदी कैवर्तकः केशवः॥६॥ पाराश्यवचः सरोजममछं गीतार्थगंघोत्कटं ना नाख्यानककेसरं हरिकथासम्बोधनाबोधितम् ॥ छोकेसज्जनषट्पदेरहरहः पेपीयमानं मुदा भूया द्भारतपंकजंकिलमलप्रवंसि नः श्रेयसे ॥ ७ ॥ मुकंकरो तिवाचालं ५ंगुं लंघयते गिरिम्॥ यत्कृपा

तमहं वंदे परमानंद्रमाध्वम् ॥ ८॥ यं ब्रह्मा गी॰ वरूणेन्द्ररुद्रमरुतः स्तुन्वंति दिव्यैस्स्तवेवेदैः सां गपदक्रमोपनिषदेर्गायंति यं सामगाः ॥ घ्याना वस्थिततद्वतेन मनसा पर्धति यं योगिनो यस्या न्तं न विदुः सुरासुरगणा देवाय तस्मै नयः॥९॥ इति ध्यानम् ॥ धृतराष्ट्रखवाच ॥ पर्मक्षेत्रेकुक्क्षत्रे समवेतायुयुत्सवः ॥ मामकाः गंडगार्श्वेनिकमङ्ग र्वत संजय ॥ ३ ॥ संजय उवाच ॥ हङ्घाउपाड

वानीकंन्यूढंदुर्योधनस्तदा ॥ आचार्यसुपसंगम्य राजावचनमत्रवीत् ॥ २ ॥ पश्येतांपांडुप्रताणा माचार्यमहतींचमूम् ॥ व्युढांद्धपद्युत्रेण तवांश ष्येणधीमता ॥ ३ ॥ अत्र शूरा महेष्वासा भीमार्जनसमा युधि ॥ युयुधानोविगटश्चद्वप दश्यमहारथः ॥ ४ ॥ धृष्टकेतुश्रीकतानः काशीराजश्रवीर्यवाच ॥ पुरुजित्कुंतिभोजश्र शैन्यश्चनरपुंगवः ॥ ५ ॥ युधामन्युश्चाविक्रांत

शारदाः ॥ ९ ॥ अपर्यातंतद्रमाकंबलंभीष्मा

अ

भिरक्षितम्॥ पर्याप्तंत्विद्मेतेषांबरुंभीमाभिरक्षि तम् ॥ १० ॥ अयनेषुचसर्वेषुयथाभागमवस्थि ताः॥ भीष्ममेवाभिरक्षंतुभवंतःसर्वएवहि ॥ ११॥ तस्यसंजनयन्हषंकुरुवृद्धःपितामहः ॥ सिंहना दंविनद्योचेः शंखं द्घ्मौ प्रतापवान् ॥ १२॥ त तः शंखाश्रभेर्यश्रपणवानकगोमुखाः ॥ सहसैवा भ्यइन्यंतसञ्बद्स्तुमुखोऽभवत् ॥१३॥ ततः इवे तैईयेर्युक्तेमइतिस्यंदनेस्थितौ ॥ माधवः पांडव

गी श्रेवदिव्योशंखों प्रदच्मतः ॥ १४ ॥ पांचनन्यं र४ हिषकिशादेवदत्तंधनंजयः ॥ पौण्ड्रंद्ध्मौमहाशंखं १ भीमकर्मावृकोद्रः ॥ १५ ॥ अनंतविजयंरा जाकुंतीपुत्रोयुधिष्टिरः ॥ नकुछःसहदेवश्रसुयो वमणिषुष्पकी ॥ ३६ ॥ काङ्यश्रप्सेष्वासः शिखंडीचमहारथः ॥ धृष्ट्युत्रोविराटश्वसात्य किश्वापराजितः॥१७॥ द्वपदोद्रौपदेयाश्वसर्वशः॥ २४ पृथिवीपते ॥ सीभद्रश्चमहाबाहुःश्ंखान्दध्मुः

सचोषोधार्तराष्ट्राणां पृथकपृथक् ॥ १८ ॥ हृदयानिव्यदारयत् ॥ नभश्रपृथिवींचैवतुमु छोव्यज्जनाद्यन् ॥ १९॥ अथव्यवस्थितान्हङ्घा धार्तराष्ट्रान्किपध्वजः ॥ प्रवृद्धेशस्त्रसंपातेधन्त रुद्यम्यपांडवः ॥ २० ॥ हृषीकेशंतदावाक्य मिदमाइमहीपते ॥ सेनयोरुभयोर्मध्येरथंस्थापय मेऽच्युत ॥ २१ ॥ यावदेतान्निरीक्षेऽहंयोद्धका मानवस्थितान् ॥ कैर्मयासहयोद्धव्यमास्मन्नणस

74

गी- मुद्यमे॥२२॥ योत्स्यमानानवेक्षेऽहंयएतेऽत्रसमा गताः ॥ धार्तराष्ट्रस्य दुर्बुद्धेर्युद्धेप्रियचिकीर्षवः ॥ २३॥ संजय उवाच ॥ एवसुक्तोत्हषीकेशो गुडाकेशेनभारत ॥ सेनयोरुभयोर्मध्येस्थाप यित्वारथोत्तमम् ॥ २४ ॥ भीष्मद्रोणप्रमुखतः सर्वेषांचमहाक्षिताम् ॥ उवाचपार्थपश्येतान्सम वेतान्कुक्रनिति ॥२५॥ तत्रापश्यत्स्थतान्पार्थः॥ पितृनथपितामहान् ॥ आचायोन्मातुलाञ्जातृ

न्प्रत्रान्पोत्रान्सर्खोस्तथा ॥ श्रशुरान्सुहद्श्रेवसे नयोरुभयोरपि॥ २६॥ तान्समीक्ष्यसकौंतेयः सर्वान्बंधूनवास्थितान् ॥ कृपयापरयाविष्टोवि षीदिन्निदमत्रवीत् ॥ २७॥ अर्जुन उवाच द्वेमंस्वजनंकृष्णयुयुत्सुंसमुपस्थितम् ॥ सीदान्त ममगात्राणि मुखंच पार्श्चुष्यात ॥ वेपथुश्रज्ञरीरेमे रोमहर्षश्रजायते ॥ गांडीवंस्रंस तेहस्तात्त्वक्चैवपारिद्यते ॥ २९ ॥ नचशक्नो

म्यवस्थातुंभ्रमतीवचमेमनः ॥ निमित्तानिचप इयामिविपरीतानिकेशव ॥ ३० ॥ नचश्रेयोऽ उपस्याभिइत्वास्वजनमाइवे ॥ नकांक्षे विजयं कृष्णनचराज्यंसुखानिच ॥ ३१ ॥ किनोराज्ये नगोविंद्किभोगैजीवितेनवा ॥ येषामर्थेकांक्षि तंनोराज्यं भोगाः सुखानि च ॥ ३२॥ तइमेवस्थि तायुद्धेप्राणांस्त्यक्त्वाधनानिच ॥ आच.र्याः पित्रः पुत्रास्तथैवचिपतामहाः ॥ ३३ ॥ मातु

छाः ख्वञ्चराः पौत्राः इयाछाः संबंधिनस्तथा ॥ एतान्नहंतुमिच्छामिन्नतोऽपिमधुसूद्न ॥ ३४॥ अपित्रेछोक्यराज्यस्यहेतोः किंतुमहीकृते। निह त्यधार्त्तराष्ट्रात्रःकाप्रीतिःस्याजनार्दन ॥ ३५ ॥ पापमेवाश्रयेद्रमान् इत्वैतानाततायिनः तस्मात्राइवियंइंतुं धार्तराष्ट्रान्त्स्वबांधवान् स्वजनंहिकथंहत्वासुखिनः स्याम माधव ॥३६॥ यद्यप्येतेनपश्यंतिलोभोपहतचेतसः ॥ कुलक्षय

गी-२७

कृतंद्रोषांमित्रद्रोहेचपातकस् ॥ ३७॥ कथनज्ञे भिःपापाद्स्मान्निवर्तितुम् ॥ कुरुक्षय कृतंदोषंप्रपश्यद्भिजनार्दन ॥ ३८ ॥ येप्रणर्यंतिकुरुधर्माः सनातनाः ॥ धर्मेनष्टेकु **एंकृत्स्रमधर्मोऽ**भिभवत्युतः माभिअवात्कृष्णप्रदुष्यं तिकुलस्त्रियः दुष्टासु वार्जिय जायते वर्णसंकरः ॥ ४० संकरो नरकायैवकुछन्नानां कुलस्यच ॥ पतंति

ञ.

8

210

पितरोद्येषां छप्तपिंडोद्ककियाः ॥ ४१ दोषैरेतैः कुलघानांवर्णसंकरकारकैः॥ उत्साद्यंते जातिधर्माः कुल्धमाश्रक्षाश्रताः ॥ ४२ ॥ उत्स त्रकुलधर्माणांमजुष्याणांजनार्दन ॥ नरके नियतं वास्रोभवतीत्यनुशुश्रम् ॥ ४३ ॥ अहोबतम इत्पापंकर्तुंव्यवांसेतावयम् ॥ यदाज्यसुल्छोभे नइंतुंस्वजनसुद्यताः ॥ ४४ ॥ यदिमामप्रती कारमशस्त्रंशस्त्रपाणयः ॥ धार्तराष्ट्रारणेहन्युस्त

अ गी। इसे क्षेमतरं भवेत् ॥ ४६ ॥ संजय उवाच एवमुक्त्वार्जुनः संख्येरयोपस्थउपाविज्ञत् विसृज्यसञ्ख्यापंशोकसंविश्रमानसः ॥ ४६ ॥ इति श्रीमद्भ॰ सूपनि॰ ब्रह्म॰ अर्जुनविषादयो गोनामप्रथमोऽध्यायः ॥ ३ ॥ संजयउवाच ॥ तंतथाकृपयाविष्टमश्चपूर्णाकुलेक्षणम् ॥ विषीदं तिमिदं वाक्यमुवाच मधुसूदनः ॥ १ ॥ श्रीभग 🛛 🤏 वानुवाच ॥ कुतरत्वाकश्मलिमं विमषेस

। सुपस्थितम् ॥ अनार्जुष्टमस्वर्गमकीर्तिकर मर्जुन ॥ २ ॥ क्रेन्यंमास्मगमः पार्थनैतत्त्वय्यु पपद्यते ॥ क्षुद्रंहदयदोर्नल्यंत्यक्त्वोत्तिष्ठपरंतप ॥ ३॥ अर्जुन उवाच ॥ कथं भीष्ममहं संख्येद्रोणंच मधूसूद्न ॥ इषुभिः प्रतियोत्स्या मिषूजार्हावरिसूद्न ॥ ४ ॥ गुरूनहत्वाहिमहा नुभावाञ्च्छ्रेयोभोक्तंभैक्यमपीइलोके ॥ इत्वाथ कामांस्तु गुरूनिहैव भुंजीय भोगाद्वधिरप्रदि

गी-**२**९

ग्धान् ॥५॥ न चैतद्विद्यः कतरन्नोगरीयोयद्वाज येमयदिवानोजयेयुः ॥ यानेवहत्वानजिजीविषा मस्तेऽवस्थिताः संसुखेधार्तराष्ट्राः कार्पण्यदोषोपइतस्वभावः प्रच्छामित्वां धमेंसमू ॥ यच्छ्रेयःस्यान्निश्चितंबृहितन्मोज्ञ ष्यस्तेऽहं ज्ञाधि मां त्वां प्रपन्नम् ॥ ७॥ नहि प्रपश्यामिममापजुद्याद्य च्छो कसुच्छोषणामें द्रिया अवाप्यभूमावसपत्नमृद्धंराज्यंसुराणा MA

अ.

ર

38

मिविचाधिपत्यम् ॥ ८ ॥ संजय उवाच ॥ एवमुक्त्वात्हषीकेशंगुडाकेशःपरंतप ॥ नयो त्स्यइतिगोविंद्मुक्त्वातूष्णींबभूवह ॥९॥ तमुवा चह्धिकेशःप्रहसन्निवभारत ॥ सेनयोरुभयो मध्ये विषीदंतमिदंवचः ॥ १०॥ श्रीभगवानु वाच ॥ अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्वभा षसे ॥ गतासूनगतासूंश्च नानुशोचंतिपंडिताः॥ ॥ ११॥ नत्वेवाहंजातुनासंनत्वंनेमेजनाधिपाः॥

नचैवनभविष्यामः सर्वेवयमतः परम् ।। १२॥ देहिनोऽस्मिन्यथादेहेकीमारंयीवनं नरा॥ तथादे । २ हांतरप्राप्तिधीरस्तत्रनमुह्यति ॥ १३॥ मात्रा स्पर्शास्तुकोतेयशीतोष्णसुखदुःखुद्गः ॥ आग मापायिनोनित्यास्तांस्तितिक्षस्यभारत ॥ १८॥ यंहिनव्यथयंत्येतेपुरुषं पुरुषष्म ॥ समदुःख सुलं धीरंसोऽसृतत्वाय कल्पते ॥ 3.9% नासतोविद्यतेयावोनायावोविद्यतेसतः ॥ उस

î-

0

योरिष्टष्टोंऽतस्त्वनयोस्तत्त्वद्श्वीभिः॥ १६॥ अविनाशितुतद्विद्धियेनसर्वभिदंततम् ॥ विना शमन्ययस्यास्यनकश्चितकर्तुमहिति ॥ १७ अंतवंत इमे देहा नित्यस्योक्ताः श्राीरिणः अनाज्ञिनोऽप्रमेयस्य तस्माद्युद्धचस्व भारत ॥ १८ ॥ य एनं वेति इंतारं यश्चैनं मन्यतेइ तम् ॥ उभौतौनविजानीतो नायं इतिनहन्यते ॥ १९ ॥ नजायते प्रियतेवा कदाचिन्नायं भूत्वा

॥२३॥ अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्केद्योऽशाष्यए वच ॥ नित्यःसर्वेगतःस्थाणुरचलाऽयंसनातनः। ॥ २८॥ अन्यक्तोऽयमचित्योऽयमविकायौऽयम च्यते ॥ तस्मादेवंविदित्वैनंनानुशाचितुमईसि ॥२५॥अथचैनंनित्यजातंनित्यंवामन्यसेमृतम्॥ तथाऽपित्वंमहाबाहोनाचुशोचितुमहीस ॥२६॥ जातस्यहिधुवोमुत्युधुवजन्ममृतस्यच ॥ तस्मा द्परिहार्येऽथैनत्वंशोचितुमहिस ॥ २७ ॥ अव्य

र्गा

त्तादीनिभूतानिव्यक्तमध्यानिभारत ॥ अव्यक्त निधनान्येवतत्रकापरिदेवना ॥२८ ॥ आश्चर्यव त्पर्यतिकाश्चिदेनमाश्चर्यवद्वद्वतितथैव चान्यः ॥ आश्चर्यवज्जनमन्यः शृणाति श्चत्वाप्येनंवेद्धनचैव कश्चित् ॥ २९ ॥ देद्दीनित्यमवध्योऽयंदेद्दे सर्व

स्यभारत ॥ तस्मात्सर्वाणिभूतानिनत्वंशोचि तुमहंसि ॥ ३० ॥ स्वधर्ममिपचावेक्यनविकंि तुमहंसि ॥ धम्याद्वियुद्धाच्छेपोऽन्यत्कात्रियस्य

'37.

R

3

नविद्यते ॥ ३१ ॥ यहच्छया चोपपन्नं स्वर्गद्वार मपावृतम् ॥ सुखिनः क्षत्रियाः पार्थलभंतेयुद्धमी हराम् ॥ ३२ ॥ अथ चेत्त्विममं धर्म्यसंत्रामं न करिष्यसि॥ ततः स्वधर्म कीर्ति च हित्वा पापम वाप्स्यसि ॥३३॥ अकीर्ति चापिभूतानि कथिय व्यंतितेऽव्ययाम् ॥ संभावितस्य चाकीतिर्मरणा द्तिरिच्यते॥३४॥ भयाद्रणादुपरतं मंस्यंतेत्वां महारथाः ॥ येषां च त्वं बहुमतोभूत्वा यास्यासि 33

गी. | लाघवम् ॥ ३५ ॥ अवाच्यवादांश्चबहून्वदिष्यंति तवाहिताः॥ निदंतस्तवसामर्थं ततो दुःखतरं च किम् ॥ ३६ ॥ इतोवाप्राप्स्यसिस्वर्गीजित्वावा भोक्ष्यसेमहीम् ॥ तस्मादुत्तिष्ट कौतेय युद्धाय कृतिश्रयः ॥ ३७॥ सुखदुःखे समे कृत्वा लाभा लाभौ जयाजयौ॥ततोयुद्धाययुज्यरूवनैवंपापमवा प्स्यसि ॥ ३८॥ एषातऽभिहितासांख्ये बुद्धियों गेत्विमांशृषु ॥ बुद्धचायुक्तोययापार्थकर्मवंधंप्र

अ॰

इस्यासि॥३९॥ नेहाभिक्रमनाशोस्तिप्रत्यवायो नविद्यते ॥ स्वल्पमप्यस्यधर्मस्यत्रायतेमहतोभ यात्।। ४०॥ व्यवसायात्मिका बुद्धिरेकेह कुरुनंदन ॥ बहुशाखाह्यनंताश्चबुद्धयोऽव्यवसा यिनाम् ॥ ४१ ॥ यामिमां पुष्पितां वाचं प्रवदं तिविपश्चितः ॥ वेदवाद्रताःपार्थनान्यद्स्तीति वादिनः ॥ ४२ ॥ कामात्मानः स्वगेपराजन्म कर्मफलप्रदाम् ॥ कियाविशेषबहुलांभागेशवर्यंग

तिमति ॥४३॥ भोगैश्वर्यप्रसक्तानां तयापहतचे ४ तसाम् ॥व्यवसायात्मिकाबुद्धिः समाघौ न विधी यते ॥ ४४॥ त्रेगुण्यविषयावेदानिस्रोगुण्योभवार्ज न ॥ निर्देद्धो नित्यसत्त्वस्थो निर्योगक्षेम आत्म वान् ॥ ४५॥ यावानर्थउद्पाने सर्वतः संप्छतोद्। के ॥ तावान्सर्वेषु वेदेषु ब्राह्मणस्य विजानतः ॥४६॥कर्षण्येवाधिकारस्ते माफलेषुकदाचन ॥ माकर्मफडहेतुर्भूमति संगोऽस्त्वकर्मणि ॥ ४७ ॥

अ

योगस्थः कुरु कर्माणि संगत्यक्तवाधनंजय ॥ सिद्धचित्रद्योः समो भूत्वा समत्वं योगउच्यते ॥ ४८ ॥ दूरेण ह्यत्ररं कर्मं बुद्धियोगाद्धनंजय ॥ बुद्धौरूरणमान्वच्छकूरणाः फलहेतवः ॥ ४९॥ बुद्धियुक्तोजहातीइउभेसुकृतदुष्कृते ॥ तस्माद्यो गाययुज्यस्वयोगः कमंसु कोश्लम् ॥ ५० कर्मजंबुद्धियुक्ताहिफलंत्यक्त्वा मनीिषणः॥ ज न्मबंधविनिर्मुक्ताः पदंगच्छत्यनामयम् ॥ ५१ ॥

गी- यदातेमोइकिछिछंबुद्धिर्व्यतितरिष्यति ॥ तदागं ३५ तासिनिवेदंश्रोतव्यस्य श्रुतस्य च ॥ ५२ ॥

श्रुतिविप्रतिपन्नाते यदास्थास्यति निश्चला॥ समाधावचळाबुद्धिस्तदायोगमवाप्स्यसि ॥५३॥ अर्जुन उवाच ॥ ॥ स्थितप्रज्ञस्य का आषा समाधिस्थस्य केशव ॥ स्थितधीः कि प्रभाषेत किमासीतत्रजेताकिम् ॥ ५४ ॥ जुवाच ॥ प्रजहाति यदाकामान्सर्वान्पार्थ मनोग तान् ॥ आत्मन्येवात्मना तुष्टः स्थितप्रज्ञस्तद्रो च्यते ॥ ५५ ॥ दुःखेष्वनुद्विग्रमनाः सुखेषुविगत स्पृहः ॥ वीतरागभयक्रोधः स्थितधीर्मुनिरुच्य ते ॥ ५६ ॥ यः सर्वत्रानभिस्नेहस्तत्तत्प्राप्य शुभाशुभम् ॥ नाभिनंदति न द्वेष्टि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्टिता ॥ ५७ ॥ यदासंहरते चायं कूमों ङ्गानीवसर्वशः ॥ इंद्रियाणीद्रियार्थेभ्यस्तस्यप्र ज्ञाप्रतिष्ठिता ॥ ५८ ॥ विषयाविनिवर्त्तते निरा

₹.

गी. हारस्यदेहिनः ॥ रसवर्ज रसोऽव्यस्यपरंह्यानि वर्त्तते ॥ ५९ ॥ यततोह्मपिकौन्तेयपुरुषस्यवि पश्चितः ॥ इन्द्रियाणिप्रमाथीनिइरंतिप्रसर्भमनः ॥ ६० ॥ तानिसर्वाणिसंयम्य युक्तआसीतम त्परः ॥ वशेहियस्येंद्रियाणि तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥६१॥ ध्यायतोविषयान्युंसःसंगरतेषूपजायते ॥ संगात्संजायतेकामःकामात्को घोभिजायते ६२॥ क्रोधाद्भवतिसंमोइः संमोहात्स्मृतिविश्रमः॥ स्सृ

तिअंशाह्यदिनाशोबुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥६३॥ रागद्रेषवियुक्तेस्तुविषयानिद्रियेश्वरन् ॥ आतम वर्येविधेयात्माप्रसादमधिगच्छति ॥ ६४ त्रसादंसवेंदुःखानांहानिरस्योपजायते ॥ त्रसन्न चेतसो ह्याञु बुद्धिः पयगीतष्ठते ॥ ६५॥ नास्ति बुद्धिरयुक्तस्यनचायुक्तस्यभावना ॥ नचाभाव यतःशांतिरशांतस्यकुतः सुखम् ॥ ६६ ॥ इन्द्रि याणांहिचरतांयन्मनोऽनुविधीयते ॥ तद्स्यहर

गी- तिप्रज्ञावायुर्नाविमवांभिस ॥ ६७॥ तस्मादस्य महाबाहोनिग्रहीतानिसर्वज्ञः ॥ इंद्रियाणीदिया 30 थैभ्यस्तस्यप्रज्ञाप्रतिष्ठिता ॥६८॥यानिज्ञासर्व भूतानांतस्यां जागतिसंयमी ॥ यस्यां जात्रातिभू तानिसानिज्ञापरयतोमुनेः ॥ ६९ ॥ आपूर्यमा णमचलप्रतिष्ठंससुद्रमापःप्रविशंतियद्भत् ॥ तद्भ त्कामायंत्रविशांति सर्वे स शांतिमाप्नोति नकाम कामी ॥७०॥ विहायकामान्यः सर्वान्युमां अरति

अ.

निस्पृहः ॥ निर्ममो निरहंकारः स ञ्चांतिमधिग च्छति ॥ ७१ ॥ एषा ब्राह्मीस्थितिःपार्थनैनां प्राप्यविमुह्मति ॥ स्थित्वास्यामंतकालेऽपित्र ह्मनिर्वाणमृच्छति ॥ ७२ ॥ इतिश्रीमद्भगवद्गी ता॰ सांख्ययोगोनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ अर्जुन उवाच ॥ ज्यायसी चेत्कर्मणस्ते मता बुद्धिर्जनार्दन ॥ तर्तिक कर्मणिघोरे मानियोजय सिकेश्व ॥ १ ॥ व्यामिश्रेणैववाक्येनबुद्धिमोह

यसविमे ।। तदेकंवद्निश्चित्ययेनश्रेयोऽहमामु याम् ॥ २ ॥ श्रीभगवाज्जवाच ॥ लोकेऽस्मिन्द्वि विधानिष्टापुराप्रोक्तामयानच ॥ ज्ञानयोगेनसां ख्यानांकर्भयोगेनयोगिनाम् ॥३॥ नकर्भणामना रंभान्नेव्कर्म्यपुरुषोऽइनुते ॥ नचसंन्यसनादेवांस द्विसमाधगच्छति ॥ ८ ॥ नहिकश्चित्सणमपि जातुतिष्ठत्यकर्मकृत् ॥ कार्यतेद्यवशःकर्मसर्व । ३८ प्रकृतिजेर्युणैः ॥ ५॥ कुर्भेन्द्रियाणिसंयम्य य आ

स्ते मनसा स्मरन्॥इंद्रियार्थान्विमुढात्मामिथ्या चारः स उच्यते ॥६॥ यस्त्विद्रयाणिमनसा निय म्यारभतेऽर्जुन ॥ कर्मेंद्रियैः कर्मयोगमसकः सवि शिष्यते ॥ ७ ॥ नियतं कुरु कीम त्वं कर्मज्यायो ह्यकमेणः ॥ श्रारयात्रापि च ते न प्रसिद्धचेदक र्मणः॥८॥ यज्ञार्थात्कर्मणोऽन्यत्रस्रोकोऽयंकर्मबं धनः। तद्र्थं कर्म कौन्तेय मुक्तसगंः समाचर॥ ९॥ सहयज्ञाः प्रजाः सङ्घा पुरोवाच प्रजापतिः ॥ अनेन

गी.

30

प्रसविष्यध्वमेषवोऽस्त्वष्टकामधुक् ॥१०॥ द्वा न्भावयतानेनतेदेवाभावयंतुवः ॥ परस्परंभाव यंतः श्रेयः परमवाप्स्यथ॥ १ १ ॥इष्टान्भोगान् हि वो देवा दारुयंते यज्ञभाविताः ॥ तेर्दत्तानप्रदाये भ्योयोधुंकेस्तेनष्वसः ॥ १२ ॥ यज्ञशिष्टाशिनः संतो मुच्यंते सर्विकिल्बिषेः ॥ भुंजते ते त्वचं पापा येपचंत्यात्मकारणात्॥ १३॥अञ्चाद्रवंतिभूतानि॥ पर्जन्याद्ञसंभवः ॥ यज्ञाद्भवति पर्जन्यो यज्ञः क

अ०

र्भसमुद्भवः ॥१४॥ कर्मब्रह्मोद्भवंविद्धिब्रह्मक्षरसमु द्भवम् ॥ तस्मात्सर्वगतं ब्रह्म नित्यं यज्ञेप्रतिष्ठि तम् ॥१५॥ एवंप्रवर्तितं चक्रं नानुवर्त्तयतिह्यः॥ अवायुरिद्रियारामो मोघं पार्थं स जीवति॥१६॥ यस्त्वात्मरतिरेवस्यादात्मतृप्तश्रमानवः॥ आत्म न्येवचसंतुष्टस्तस्यकार्यनविद्यते ॥ १७ ॥ नैव तस्यकृतेनार्थानाकृतेनेहकअन ॥ नचास्यसर्व भृतेषुकश्चिद्रर्थव्यपाश्रयः ॥ १८ ॥ तस्माद्स

गी । किःसततंकार्थकर्मसमाचर ॥ असक्तोह्माचर-कर्म परमाप्नोतिपूरुषः॥ १९॥ कर्षणैनहिसंसिद्धिमा 🛚 ३ स्थिताजनकाद्यः॥ छोकसंग्रहमेवावि संपर्यन कर्तमहासि ॥ २०॥ यद्यदाचराति श्रेष्टस्तत्तदे। वेतरोजनः॥ स यत्प्रमाणं कुरुते खोकस्तद्वुवर्त ते॥ २१॥ नमे पार्थास्ति कर्तव्यं त्रिषुछोकेषुकि चन ॥ नानवाप्तपवाप्तव्यंवर्तण्वचकर्माणे ॥२२॥ यदिह्यहंनवर्तेयंजातुकर्मण्यतंद्रितः ॥ समवत्सा

चुवर्ततेमचुष्याः पायसर्वज्ञः ॥ २३ ॥ उत्सिदि युरिमेलोकानकुर्योकर्मचेदहम् ॥ संकरस्यचक र्तास्यामुपहन्यामिमाः प्रजाः ॥ २८ ॥ सक्ताः कर्मण्यविद्वांसोयथाकुर्वतिभारत ॥ कुर्यादिद्वां स्तथाप्तक्तिश्चिकीर्चुर्जीकसंग्रहम् ॥ २५॥ नबुद्धि भेदं जनयेदज्ञानां कर्मसांगिनाम् ॥ जोषयेत्सर्व कर्माणिविद्धान्युक्तःसमाचरन् ॥ २६ ॥ प्रकृतेः। कियमाणानिगुणैःकर्माणि सर्वशः ॥ अहंकार

गी विमुढात्माकर्ताहामितिमन्यते ॥२७॥ तत्त्वविनु महाबाहोग्रुणकर्भविभागयोः ॥ गुणागुणेषुवर्तत इति मत्वा न सज्जते॥ २८॥ प्रकृतेर्गुणसंसूढाः सज्जन्तेगुणकर्मसु ॥ तानकृत्स्नविदो मंदान्कृतस्र विन्न विचाख्येत् ॥ २९ ॥ मयि सर्वाणि कर्माणि संन्यस्याध्यात्मचेतसा ॥ निराश्वानिर्ममो भूत्वा युद्धचरन निगतज्नरः ॥ ३० ॥ ये मे मतिमिदं नित्यमनुतिष्ठति मानवाः॥ श्रद्धावंतोऽनसूयंतो

अ.

सुच्यंतेतेऽपि कर्माभः ॥ ३१ ॥ ये त्वेतद्भ्यसू यंतोना जिल्हाति में मतम्। सर्वज्ञानावमुढांस्तान् विद्धिनष्टानचेतसः ॥ ३२ ॥ सहशंचेष्टते स्व स्याःप्रकृतेर्ज्ञानवानि ॥ प्रकृति यांति भूतानि निग्रहः किं करिष्यति ॥ ३३ ॥ इंद्रियस्ये न्द्रियस्यार्थे रागद्वेषौ व्यवस्थितौ ॥ तयोन वजा मागच्छेत्तो ह्यस्य परिपंथिनौ ॥ ३४ ॥ श्रेयान स्वधमों विग्रणः परधर्मात्स्वज्ञष्टितात् ॥ स्व

अर्जुन उवाच ॥ अथ केन प्रयुक्तोऽयं पापं चराति पूरुषः ॥ आनिच्छन्नपि वाष्णैय बलादिव नियोजितः ॥ ३६ ॥ श्रीभगवाजुवाच ॥ काम एव क्रोध एव रजोग्रणसञ्जदनः ।। महाज्ञानो महापाप्मा विद्वचेनभिह् वैरिणम् ॥ ३७ धूमेनात्रियते विह्नर्यथाऽऽद्शों मलेन च यथोल्बेनावृतो गर्भस्तथातेनेद्मावृतम् ॥३८॥

आवृतं ज्ञानमेतेन ज्ञानिनोनित्यवैरिणा ॥ काम रूपेण कींतेय दुष्पूरेणाऽनलेन च ॥ ३९ इंद्रियाणि मनो बुद्धिरस्याधिष्ठानमुच्यते ॥ एतेविमोहयत्येष ज्ञानमावृत्य देहिनम् ॥ ४० ॥ तस्मात्त्वभिद्रियाण्यादौ नियम्य भरतर्षभ पाप्मानं प्रजाहि होनं ज्ञानविज्ञाननाञ्चनम् ॥ ४१ ॥ इंद्रियाणि पराण्याहुरिंद्रियेभ्यः पर मनः ॥ मनसस्तु परा बुद्धियों बुद्धेः परत

स्तु सः ॥ ४२ ॥ एवं बुद्धेः परं बुद्धा संस्तभ्या त्मानमात्मना ॥ जिह्न शत्रुं महाबाह्ये कामरूपं ४ दुरासदम् ॥ ४३ ॥ इति श्रीमद्भ० पनि० ब्रह्म वि॰ योगज्ञास्त्रे श्रीकृष्णार्जनसंवादेकर्मयोगो नाम तृतीयोऽध्यायः॥ ३॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इमं विवस्वते योगं प्रोक्तवानइमव्ययम् ॥ विव स्वान्मनवे प्राह् मनुरिक्ष्वाकवेऽव्रवीत् ॥ १ ॥

गी.

83

एव परंपराप्राप्तामिमं राजर्षयो विदुः ॥ सकाछे

नेह महता योगो नष्टः परंतप ॥ २ ॥ स एवायं मया तऽद्य योगः प्रोक्तः पुरातनः ॥ अकोसिमे सखा चेति रहस्यं ह्येतदुत्तमम् ॥ ३ ॥ अर्जुन उवाच ॥ अपरं भवतो जन्म परं जन्म विव रुवतः॥ कथमेतद्विजानीयां त्वमादौ प्रोक्तवानि ति ॥ ॥४॥ श्रीभगवानुवाच ॥ बहूनि मे व्यती तानि जन्मानि तव चार्जुन ॥ तान्यहं वेद सर्वाणि नत्वं वेतथ परंतप ॥ ५ ॥ अजोऽपि सन्नव्य

गी. यात्मा भूतानामीश्वरोऽपिसन् ॥ प्रकृतिं स्वाम अ-हि धर्मस्य ग्लानिभवति भारतं॥ अभ्युत्थानम धमेर्य तदात्मानं सृजाम्यहम् ॥ ७ ॥ परित्रा णाय साधूनां विनाज्ञाय च दुष्कृताम् ॥ धर्म संस्थापनार्थाय संभवामि युगेयुगे ॥ ८ ॥ जन्म कर्म च मे दिव्यमेवं यो वेत्ति तत्त्वतः ॥ त्यक्तवा देहं पुनर्जन्म नैति मामेति सोर्जुन ॥ ९॥ बीत

रागभयकोधा मन्मया मासुपाश्रिताः ॥ बहवो ज्ञानतपसा पूता मद्भावमागताः ॥ १० ॥ ये यथा मां प्रपद्यंते तांस्तथैव अजाम्यहम् ॥ मम वत्मां चुवर्तते मचुष्याः पार्थे सर्वशः ॥ ११ कांक्षंतः कर्मणां सिद्धि यन्जत इह देवताः ॥ क्षिप्रं हि मानुषे छोके सिद्धिर्भवति कर्मजा ॥ १२ ॥ चातुर्वण्यं मया सृष्टं गुणकर्मावेभा गर्गः ॥ तस्य कत्तीरमपि मां विद्वचकर्तारमव्य

गी. यम् ॥ १३॥ न मां कर्माणि छिपंति न मे कर्म फले स्पृहा ॥ इति मां योऽभिजानाति कर्मभिने । स बद्धचते ॥ १४ ॥ एवं ज्ञात्वा कृतं कर्म पूर्वे रंपि मुमुक्षुभिः॥ कुक कर्मेन तस्मात्त्वं पूर्वेः पूर्वतरं कृतम् ॥ १५॥ किं कर्म किमकर्मीत क्वयोऽ प्यत्र मोहिताः॥ तत्ते कर्म प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञा त्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १६ ॥ कर्मणोह्मपि बोद्धव्यं बोद्धव्यं च विकर्मणः ॥ अकर्मणश्च

बोद्धव्यं गहुनाकर्मणो गतिः ॥१७॥ कर्मण्यकम यः पर्येदकर्माण च कर्म यः ॥ सबुद्धिमान्म नुष्येषु स युक्तः कृत्स्रकर्मकृत् ॥ १८ ॥ यस्य सर्वे समारंभाः कामसंकल्पवर्जिताः ॥ ज्ञाना ब्रिद्ग्धकर्माणं तमाहुः पंडितं बुधाः ॥ **१९** ॥ त्यक्त्वा कर्मफछासंगं नित्यतृप्तरिनिराश्रयः ॥ कर्मण्यभिष्रवृत्तोऽपि नैव किचित्करोति सः ॥२०॥निराञ्चीर्यतचित्तात्मात्यक्तसर्वपरित्रहः॥ गी. शारीरं केवछं कर्म कुर्वन्नामोति किल्बिषम्॥२१ यहच्छालाभसंतुष्टोद्वंदातीतोविमत्सरः॥ समः॥ ४ सिद्धावसिद्धौचकृत्वाऽिंपनिनबद्धचते ॥ २२ ॥ गत्संगस्य मुक्तस्य ज्ञानावस्थितचेतसः ॥ यज्ञा याचरतःकर्भ समग्रं प्रविखीयते ॥ २३ ॥ ब्रह्मा र्पणं ब्रह्म इविर्वसायो ब्रह्मणा हुतम् ॥ ब्रह्मैवतेन गंतव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना॥ २४ ॥ दैवमेवापरे यज्ञं योगिनः पर्युपासते ॥ ब्रह्माश्रावपरे यज्ञां

37.

यज्ञेनैवोपजुह्वति ॥ २५ ॥ श्रोत्रादीनीन्द्रियाण्य न्ये संयमाभिषु जहति ॥ शब्दादीन्विषयानन्य इंद्रियाप्रिषु जुह्वति ॥ २६ ॥ सर्वाणीन्द्रियकर्मा णि प्राणकर्माणि चापरे ॥ आत्मसंयमयोगायो। जुह्वति ज्ञानदीपिते ॥ २७ ॥ द्रव्ययज्ञास्तपोय ज्ञायोगयज्ञास्तथापरे ॥ स्वाध्यायज्ञानयज्ञाश्च यतयःसंशितव्रताः ॥ २८ ॥ अपाने जुह्नति त्राणं त्राणेऽपानं तथापरे ॥ त्राणापानगृतीरुद्धा

णायामपरायणाः॥२९॥ अपरे नियताहाराः गी. प्राणान्प्राणेषु उह्वति ॥ सर्वेप्येते यज्ञविद्रीयज्ञक्ष पितकलमपाः ॥ ३०॥ यज्ञशिष्टामृतसुजो यांति ८७ ब्रह्म सनातनम् ॥ नायं छोकोरूत्ययज्ञरूय कुतोऽन्यःकुरुसत्तम ॥ ३१ ॥ एवं बहुविधा यज्ञा वितता ब्रह्मणो मुखे ॥ कर्मजान्बिद्धि ता न्त्सर्वानेवं ज्ञात्वा विमोक्ष्यसे ॥ ३२ ॥ श्रेयान्द्र व्यमयाद्यज्ञाज्ज्ञानयज्ञः परंतप ॥ सर्वे कर्माखिछं

360

5

dia:

पार्थज्ञाने परिसमाप्यते ॥३३॥ तद्धिद्धिप्रणिपाते नपरिप्रइनेनसेवया॥ उपदेक्ष्यंतितेज्ञानंज्ञानिनस्त त्त्वद्शिंनः ॥३४॥ यज्ज्ञात्वानपुनमोहमेवयास्य सिपांडव ॥ येनभूतान्यशेषेणद्रक्ष्यस्यात्मन्यथो मयि ॥ ३५ ॥ अपिचेद्सिपापेभ्यः सर्वेभ्यःपा पक्कत्तमः ॥ सर्वज्ञानप्रवेनैववृजिनंसंतरिष्यसि ॥ ३६ ॥ यथेधांसिसमिद्धोऽग्निर्भस्मसात्कुरुते ऽर्जुन ॥ ज्ञानाभिः सर्वकर्माणि भस्मसात्कुरुते

गी तथा ॥ ३७ ॥ नहि ज्ञानेन सहशं पवित्रमिह अ ४८ विद्यते ॥ तत्स्वयं योगसंसिद्धः कालेनात्मनि विंदति ॥ ३८ ॥ अद्धावाँ स्थाने तत्परः सं यतेन्द्रियः ॥ ज्ञानं छञ्चापरां ज्ञांतिसचिरेणा धिगच्छति ॥ ३९ ॥ अज्ञश्राश्रद्धानश्र संज्ञाया त्माविनइयाति ॥ नायं छोकोऽस्ति न परो न

सुखं संश्यात्मनः ॥ ४० ॥ योगसंन्यस्तक्रमीणं

ज्ञानसंछिन्नसंश्यम् ॥ आत्मवंतं न कर्माणि

80

निबधंति धनंजय ॥ ४३ ॥ तस्माद्ज्ञानसंभूतं हृत्स्थं ज्ञानासिनात्मनः ॥ छित्त्वैनं संशयं योग मातिष्ठोत्तिष्ठ भारत ॥ ४२ ॥ इति श्रीमद्भग० ज्ञानयोगो नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ अर्जुन उवाच ॥ संन्यासं कर्मणां कृष्ण पुनयोगं च शंस सि ॥ यच्छ्रेय एतयोरेकं तन्मेब्र्हि सुनिश्चितम् ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ संन्यासःकर्मयोगश्र निःश्रेयसकराबुभौ ॥ तयोस्तुकर्मसंन्यासात्कर्म

गी. योगो विशिष्यते ॥ २ ॥ ज्ञेयःस नित्यसंन्यासी यो न द्रेष्टि न कांक्षति ॥ निर्द्धे हो हि महाबाहो सुखं वंधात्प्रसुच्यते ॥ ३ ॥ सांख्ययोगी पृथग्वा छाः प्रवद्ंति न पंडिताः ॥ एकमप्यास्थितःसम्य गुभयोविन्दते फलम् ॥ ४॥ यन्सांक्यैःप्राप्यते स्थानं तद्योगे रियम्यते ॥ एकं सांख्यं चयोगं च यः पश्यति स पश्यति ॥ ६ ॥ संन्यासस्तु महा बाहो दुःखमाप्त्रमयोगतः ॥ योगयुक्तोसुनिर्ब्रह्म

अ,

नचिरणाचिगच्छति ॥ ६ ॥ योगयुको विशुद्धा त्माविजितात्मां जितेन्द्रियः ॥ सर्वभूतात्मभू तात्मा कुर्वन्नपि न छिप्यते ॥ ७ ॥ नैव कि चित्करोमीति युक्तो मन्येत तत्त्ववित् ॥ पश्य ञ्छूण्वन्हपृश्चित्रंत्रन्नश्चनगच्छन्स्वपञ्छुसन् ॥८॥ अलपन्वसृजनगृह्यन्मषन्निमिषन्नपि ॥ इंद्रिया णींद्रियाथेषु वर्त्तत इति धारयच् ॥ ९॥ ज्ञा ण्याधाय कर्माणि संगं त्यक्त्वा करोति यः ॥

गी **ळिप्यते न स पापेन पद्मपत्रमिवांभसा ॥ १०॥ का**। येन मनसा बुद्धचा केवछैरिद्रियैरिप ॥ योगिनः कम कुर्वति संगं त्यक्तवात्मशुद्धये ॥ युक्तःकर्मफ्छंत्यक्तवाशांतिमामोतिनेष्टिकीम् ॥ अयुक्तःकामकारेण फले सक्तो निबद्धचते॥ १२॥ सर्वकर्माणि मनसा संन्यस्यास्ते सुखं वशी नवद्वारे पुरे देही नैव कुर्वन्नकारयन् ॥ १३॥ नकर्तृत्वं न कर्माणि लोकस्य सृजति प्रभुः॥ न

স্তৃ

कर्मफलसंयोगं स्वभावस्तु प्रवर्त्तते ॥ १८॥ नादत्ते कस्यचित्पापं न चैव सुक्रतंविभुः॥ अज्ञा नेनावृतं ज्ञानं तेन मुद्धांति जंतवः ॥१६॥ ज्ञानेन तु तद्ज्ञानं येषांनाशितमात्मनः ॥ तेषामादिः त्यवज्ज्ञानं प्रकाश्यति तत्परम् ॥ १६ ॥ तद्बुद्ध यस्नदात्मानस्तन्निष्ठास्तत्परायणाः ॥ गच्छ न्त्यपुनरावृत्तिज्ञाननिर्धूतकल्मषाः ॥ १७ ॥ विद्याविनयसंपन्ने त्राह्मणे गवि हस्तिनि ॥ शुनि

चैव इवपाके च पंडिताः समद्शिनः ॥ १८॥ मा. इहैव तैर्जित : सर्गों येगां साम्ये स्थितं मनः॥नि 28 दोंषं हि समं ब्रह्म तस्या द्रह्मणि ते स्थिताः॥ १९॥ न ग्रहच्येत्यियं प्राप्य नोहिनेत्प्राप्यचाप्रियम् ॥ स्थिरबुद्धिरसंयुढोबस्नविद्बह्माणिस्थितः॥२०॥ बाह्यरूपर्शेष्वसक्तात्मा विदृत्यात्मनि लम् ॥ स ब्रह्मयोगयुक्तात्मा सुलमक्ष्यमञ्जूते ॥ २१ ॥ ये हि संस्पर्शजा भोगा दुःखयोनय

Sile

एव त ॥ आद्यन्तवन्तः कौन्तेय न तेषु रमते बुधः ॥ २२ ॥ शक्नोती हैन यः सो दुं शानछरीर विमोक्षणात् ॥ कामकोधोद्भवं वेगं स युक्तः स मुखीनरः ॥ २३ ॥ योतः मुखोतरारामस्तथां ऽतज्यों तिरेव यः ॥ स योगी ब्रह्म निर्वाणं ब्रह्म भूतोऽधिगच्छति ॥ २४ ॥ छभते ब्रह्मनिर्वाणम् षयः क्षीणकलम्पाः ॥ छिन्नद्वैधायतात्मानः सर्वे भूताहिते रताः ॥ २५॥ कामकोधिवयुक्तानां

निं यतचेतसाम् ॥ अभितो ब्रह्म निर्वाणं गी॰ वर्त्तते विदितात्मनाम् ॥ २६ ॥ स्पर्शान्कृत्वा विद्वां ह्यां अक्षुश्चेवांतरे भुवोः ॥ प्राणापानौ समो 47 कृत्वा नासाभ्यन्तरनारिणौ ॥ २७ ॥ न्द्रियमनोबुद्धिर्म्यानभाँक्षपरायणः ॥ विगतेच्छा भयकोघो यः सदा मुक्त एव सः ॥ २८ भोक्तारं यज्ञतपशां सर्वे छोकमहेश्वरम् ॥ सुहदं सर्वभूतानां ज्ञात्वा मां शांतिमृच्छति ॥ २९॥

अ•

•

17

इति श्रीमद्भ० कर्मसंन्यासयोगो नाम पंचना ऽध्यायः ॥ ५ ॥ श्रीभगगानुवाच ॥ अनाश्रितः कर्मफडं कार्यं कर्म करोति यः ॥ स संन्यासी च योगी चन निरमिर्नचाकियः॥१॥ यं सन्यास मितिप्राहुर्योगं तं विद्धि पांडव ॥ नह्यसंन्यस्त संकल्पो योगी भवति कश्चन ॥ २ ॥ आरुरु क्षोर्म्वनेयोंगं कर्म कारणमुच्यते ॥ योगारूढस्य तस्येव शमः कारणमुच्यते ॥ ३ ॥ यदा हिने

व्शि॰ न्द्रियार्थेषु न कर्मस्वतुषज्ञते ॥ सर्वसंकरूप संन्यासी योगारूढस्तदोच्यते ॥ ४ ॥ उद्धरे 43 दात्मनात्मानं नात्मानमवसाद्येत् ॥ आत्मेव द्यात्मनोत्रं धुरात्मेवरिपुरात्मनः ॥ ६ ॥ वंधुरा त्मारमनस्तस्य येनात्मेवात्मना जितः ॥ अना त्मनस्तुशञ्चत्वेवर्तेतात्मवशञ्चवत् ॥ ६ ॥ जिता त्मनः प्रशांतस्य परमात्मासमाहितः ॥ शीतो ष्णसुखदुःखंषु तथा यानापमानयोः ॥७॥ ज्ञान

ঞ্

ê

ধ্র

विज्ञानतृप्तात्मा कूटस्थो विजितेदियः ॥ युक्त इत्युच्यते योगी समटोष्टाइमकांचनः ॥ ८ ॥ सुह्रन्मित्रार्युद्रासीनमध्यरूथद्वेष्यबन्धुषु ॥ साधु ष्विपच पापेषुसमबुद्धिविशिष्यते ॥ ९॥ योगी युंजीत सततमात्मानं रहिंसे स्थितः ॥ एकाकी यतिचत्तात्मानिराज्ञीरपरिम्रहः ॥ १० ॥ शुचा देशे शतिष्ठाप्य स्थिरमासनमात्मनः ॥ नात्यु च्छितं नातिनीचं चैराजिनकुशोत्तरम् ॥ ११॥

तत्रेकाग्रंमनःकृत्वायतचित्तेदियक्रियः ॥ उपवि अ गी. इयासने युंज्याद्योगमात्मविशुद्धये ॥ १२ ॥ सम 48 कायशिरोग्रीवंधारयन्नचलं स्थिरः ॥ संप्रेक्ष्यना सिकायं रवं दिशस्थानवस्थेकयन्॥ १३॥ प्रशांता त्मा विगतअबिह्मचारित्रते स्थितः ॥ सनःसंयम्य मिचतो युक्त आसीत मत्परः ॥ १४ ॥ युंजन्ने वं सदात्मानं योगी नियतमानसः ॥ शांतिं निर्वा । ५४ णपरमां मत्संस्थामधिगच्छति ॥ १५

नात्यश्रतस्तुयोगोऽस्ति न चैकांतमनश्रतः ॥ न चातिस्वप्रशीखस्य जायतो नैव चार्जुन ॥ १६ ॥ युक्ताहारविहारस्य युक्तचेष्टस्यक मैसु ॥ युक्तस्वप्रावबोधस्य योगो भवतिदुः खहा ॥ १७ ॥ यदाविनियतं चित्तमात्मन्येवाव तिष्ठते ॥ निःस्पृदःसर्वकामेभ्योयुक्त इत्युच्यते तदा ॥ १८ ॥ यथादीपोनिवातस्थो नेंगते सोपमा स्मृता ॥ योगिनो यतिचत्तस्य युंजतो

॥ १९ ॥ यत्रोपरमते चित्तं गी• निकद्धं योगसेवया ॥ यत्र चैवात्मनात्मानं पर्य ब्रात्मनि तुष्यति ॥ २० ॥ सुखमात्यं तिकं यत्तदृषुद्धियाद्यमतीन्द्रियम् ॥ यत्र न चैवाऽयं स्थितश्रस्ति तत्त्वतः ॥ २१ ॥ यं छन्ना चापरं लाभं मन्यते नाधिकं ततः यस्मिन्स्थतो न दुःखेन गुरुणापि विचाल्यते ॥ २२ ॥ तांविद्यादुः ससंयोगिवयोगं योगसंज्ञि

अ०

तम् ॥ स निश्चयेन योक्तव्यो योगोऽनिविण्णचे तसा ॥ २३ ॥ संकल्पप्रभवान्कामांस्त्यक्त्वा सर्वानशेषतः ॥ अनसैवेदियग्रामं विनियम्य समंततः ॥ २४ ॥ शनैःशनैरुपरमेद्बुद्धचापृति गृहीतया ॥ आत्मसंस्थं मनः कृत्वा न किंचिद्पि चितयेत् ॥ २५ ॥ यतोयतो निश्चरति मनश्च चलमस्थिरम् ॥ ततस्ततो नियम्यैतदात्मन्ये ववशं नयेत् ॥ २६ ॥ प्रशांतमनसं ह्येनं

योगिनं सुलसुत्तमम्।।डपैति शान्तरजसं ब्रह्मभूत अ. मी॰ ५६ मकल्मवम् ॥ २७॥ युंजन्नेवं सद्दातमानं योगी विगतकल्मषः ॥ सुखेन ब्रह्मसंस्पर्शमत्यंतं सुख मर्जुते ॥ २८॥ सर्वभूतस्थमात्मानं सर्वभू तानि चात्मिनि ॥ ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्वेत्रसम दर्शनः ॥ २९ ॥ योमां पञ्यति सर्वत्र सर्वे मयि पश्यति ॥ तस्याइं न प्रणश्यामि स मे न प्रणक्यति ॥ ३० ॥ सर्वभूतस्थितं योमां

अजत्येकत्वमास्थितः ॥ सर्वथा वर्त्तमानोऽपि स योगी मयि वर्तते ॥ ३१ ॥ आत्मौपम्येन सर्वत्र समं पर्वित योऽर्जुन ॥ सुलंवा यदि वा दुःखं स योगी परमो मतः ॥३२॥ अर्जुन उवा च ॥ योऽयं योगस्त्वया प्रोक्तः साम्येन मधुसू द्न ॥ एतस्याहं न पश्यामि चंचछत्वात्स्थि तिं स्थिराम् ॥ ३३ ॥ चंचछं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवहृदम् ॥ तस्याहं नित्रहं मन्ये

वायारिव सुदुष्क्ररम् ॥ ३४ ॥ श्राभगवाद्या अ. मी. वाच॥असंश्यं महाबाहो मनो दुनियहं चलम् ॥ अभ्यासेन तु कोंतेय वैराग्येण च गृह्मते ॥३५॥ असंयतात्मना योगो दुष्पाप इति मे मतिः॥ वश्यात्मना तु यतता शक्योऽवाप्तुसुपायतः ॥३६॥ अर्जुन खंवाच॥ अयातिःश्रद्धयोपेतोयोगा चित्रमानसः ॥ अप्राप्ययोगसंसिद्धिकांगतिक ष्ण गच्छति ॥ ३७ ॥ कचित्रोभयविश्रष्टि ।

न्नाभ्रमिवनस्यति ॥ अगतिष्टो महाबाहो विष्रुदो ब्रह्मणः पथि ॥ ३८॥ एतन्मेसंश्यं कृष्ण च्छेतु महरूयश्रेषतः ॥ त्वदुन्यः संशयस्यास्यच्छे त्ता नह्यपपद्यते ॥ ३९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पार्थ नैवेह नामुत्र विनाशस्तस्य विखते नहि कल्याणकृत्काश्चिहुर्गति तात गच्छति ॥ ४०॥ प्राप्यपुण्यकृताँ छोका जुषित्वा शाश्वतीः समाः ॥ शुचीनां श्रीमतां गेहे योगश्रष्टोऽभिजा

गी. यते ॥ ४१ ॥ अथवा योगिनामेव कुछे भवति धीमताम् ॥ एतदिदुर्ङभतरं छोके जन्म यदी हराम् ॥ ४२ ॥ तत्र तं बुद्धिसंयोगं छभते पोर्वदेहिकम् ॥ यतते च ततो भूयः सासद्धे कुरुनंदन ॥ ४३ ॥ पूर्वाभ्यासेन तेनैव हियते द्यवज्ञोऽपि सः ॥ जिज्ञासुरपि योगस्य शन्दत्रसा ऽतिवर्त्तते ॥ ४४ ॥ प्रयत्नाद्यतमानस्तु योगी संशुद्धिकाल्बषः ॥ अनेकजन्मसंसिद्धरूततो

अ,

ŧ

2

याति परा गतिस् ॥ ४५ ॥ तपस्विभ्योऽ धिको योगी ज्ञानिभ्योऽपि मतोऽधिकः ॥ क मिभ्यश्वाधिको योगी तस्माद्योगी भवार्जुन ॥ ४६ ॥ योगिनामपि सर्वेषां महतनांतरात्म ना ॥ श्रद्धावान्भजते यो मां स मे युक्ततमो मतः ॥ ४७ ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जनसंवादे अभ्यासयोगो नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥

श्रीभगराजुवाच ॥ मय्याप्तक्तमनाः पार्थं योगं गी. युअन्मदाश्रयः ॥ असंज्ञायं समग्रं मां यथा 48 ज्ञास्यास तच्छ्णु ॥ १ ॥ ज्ञानं तेऽइं सविज्ञान मिदं वस्याम्यशेषतः ॥ यज्ज्ञात्या नेह सूयो **ऽन्यज्ज्ञा**तच्यमविश्वाचित ॥ २ ॥ मञ्जूष्याणां सहस्रेषु कश्चिद्यताति सिद्ये ॥ यततामपि सिद्धानां कि अन्यां वेति तत्त्वतः ॥ ३ ॥ भूमि रापोऽनलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च॥ आईकार

इतीयं में भिन्ना प्रकृतिरष्ट्या ॥ ४॥ अपरेयामित स्त्वन्यां प्रकृतिं विद्धि से परास् ॥ जीवसूतांमहा बाह्ये ययेदं घायंते जगत्॥६॥ एतद्योनीनिभूता नि सर्वाणीत्युपधारय।।अहंकृत्स्रस्य जगतःप्रभवः। प्रलयस्तथा॥ ६ ॥ मत्तः परतरं नान्यतिकचिद स्ति धनंजय ॥ मिथ सर्विमिदं प्रोतं सूत्रे मिण गणा इव ॥ ७॥रसोऽहमप्सु कोंतेय प्रभाऽस्मि शशिसूर्ययोः॥प्रणवः सववेदेखु शब्दः खे पौरुषं

नृषु ॥ ८ ॥ पुण्यो गंघः पृथिव्यां च तेजश्चास्मि गी. विभावसौ॥जीवनं सर्वभूतेषु तपश्चास्मि तपस्वि 🗸 🤊 षु॥ ९ ॥ बीजं मां सर्वभूतानां विद्धि पार्थ सनात नम् ॥ बुद्धिबुद्धिमतामस्मि तेजस्तेजस्मिनाम हम्॥१०॥ बलं बलवतामस्यि कामरागविवाजे तम् ॥ धर्माविरुद्धो भूतेषु कामोऽस्मि भरतपंभ ॥ ११ ॥ ये चैव सान्विका आवा राजसास्ता मसाश्च ये ॥ मत्त एवाति तान्विद्धि न त्वहं तेषु

ते मयि ॥ १२ ॥ त्रिभिग्रुंणमयैभीवैरेभिः सर्व मिदं जगत् ॥ मोहितं नाभिजानाति मामेभ्यः परमव्ययम् ॥ १३ ॥ देवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया ॥ मामेव ये प्रपद्यंते मायामेतां तरांति ते ॥ १४ ॥ न मां दुष्कृतिनो मूढाः प्रपद्यंते नराधमाः ॥ माययापहृतज्ञाना आ सुरं भावमाश्रिताः ॥ १५॥ चतुर्विधा भजंते मां जनाः सुकातिनोऽर्जुन ॥ आतों जिज्ञासुरथां

थीं ज्ञानी च भरतर्वभ ॥ १६ ॥ तेषां ज्ञानीनित्य गी युक्त एकभिक्तिविशिष्यते॥ भियो हि ज्ञानिनो ऽत्यर्थमहं स च मम भियः ॥ १७ ॥ उदाराः सर्व एवेते ज्ञानी त्वात्मेव में मतम् ॥ आस्थितः स हि युक्तात्मा मामेवा उत्तमां गतिम् ॥ १८॥

बहुनां जन्मनामंते ज्ञानवान्मां प्रपद्यते ॥ वासुदेवः सर्वमिति स महात्मा स दुर्छभः॥ १९॥ क्।भैस्तैस्तैहितज्ञानाः प्रपद्यन्तेऽन्यदेवताः॥

तं तं नियममास्थाय प्रकृत्या नियताः स्वया ॥ २०॥ योयो यांयां तनु भक्तः श्रद्धयाचितुमि च्छाति ॥ तस्यतस्याचलां श्रद्धां तामव विद धाम्यहस् ॥ २१ ॥ स तया अद्या युक्तस्त स्याराधनमीइते ॥ छभते च ततःकामान्मयेव विहितान्हिताच् ॥ २२ ॥ अन्तवत्तु फलं तेषां तद्भवत्यरूपयेघसाम् ॥ देवान्देवयजो यांति यद्भ का यांति सामपि ॥ २३॥ अव्यक्तं व्यक्तिभापन्नं

मन्यंते मामबुद्धयः ॥ परंभावमजानंतो ममाव्य गी॰ यमनुत्तमम् ॥ २४ ॥ नाहं प्रकाशः सर्वस्य ६२ योगमायासमावृतः ॥ सूढोऽयं नाभिजानाति छोको मामजमन्ययम् ॥ २५॥ वेदाहं समती तानि वर्तमानानि चार्जुन ॥ अविष्याणि च भूतानि मां तु वेद न कश्चन ॥ इच्छाद्रेषसमुत्थेन इंद्रमोहेन भारत ॥ सर्वभू तानि संमोइं सर्वे यांति परंतप ॥ २७ ॥ येषां

त्वंतर्गतं पापं जनानां पुण्यकर्मणाम् ॥ ते द्वं द्धमोहनिर्मुक्ता भजंते मां दृढवताः ॥ २८॥ जरामरणमोक्षाय मामाश्रित्य यतांति ये॥ ते ब्रह्मतद्भिष्डःकृतस्रमध्यात्मं कर्मचाविल्रम् ॥२९॥ साधिभूताधिदैवं मां साधियज्ञं च ये विदुः॥ प्रयाणकालेऽपि च मां ते विदुर्युक्तचेतसः ॥ ३० ॥ इति श्रीमद्भगव० ज्ञानविज्ञानयोगे नामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ अर्जुन उवाच ॥

कि तद्वस किमच्यात्म कि कम पुरुषोत्तम ॥ अधिभूतं च कि प्रोक्तमधिदेवं किसुच्यते मी. ॥ १ ॥ अधियज्ञः कथं कोऽत्र देहेऽस्मिन्मधुसू -ছই द्न ॥ प्रयाणकाले च कथं द्वेयोऽसि नियतात्म भिः॥ २॥ श्रीभगवाद्यवाच ॥ अक्षरं ब्रह्म परमं स्वभावोऽच्यात्मसुच्यते ॥ भूतभावोद्भवकरो विसर्गः कर्मसंज्ञितः ॥ ३ ॥ अधिभूत क्षरो भावः पुरुषश्चाधिदैवतम् ॥ अधियज्ञोऽहमेवात्र

Sic.

6

63

देहे देहभूतां वर ॥ ४ ॥ अंतकाले च मामेव स्मरन्युक्तवा कलेवरम् ॥ यः प्रयाति स मद्भावं याति नास्त्यत्र संज्ञायः ॥ ६ ॥ यंयं वापि स्मरन् भावं त्यज्ञत्यंते कलेवरम् ॥ तं तमेवैति कीन्तेय सदा तद्भावभावितः ॥ ६ ॥ तरुमा त्सर्वेषु कालेषु मामनुरमर युद्धच च ॥ मय्य रितमनोबुद्धिमभिनेष्यस्यसंज्ञयः॥ ७॥ अभ्या सयोगयुक्तेन चेतसा नान्यगामिना ॥ परमं

पुरुषं दिव्यं याति पार्थानुचितयन् ॥८॥ कवि गी॰ पुराणमनुशासितारमणोरणीयांसमनुस्मरेचः ॥ 48 सर्वस्य धातारमचित्यरूपमादित्यवर्णतमसः पर स्तात् ॥ ९ ॥ प्रयाणकाले मनसाचलेन भत्तया युक्तो योगबलेन चैव ।। भुवोर्भध्ये प्राणमावेश्य सम्यक्स तं परं युक्षमुपैति दिव्यम् ॥ यद्क्षरं वेद्विदो वदाति विशांति यद्यतयो वीतरा गाः ॥ यदिच्छंतो त्रसचर्यं चरंति तत्ते पदं संग्र

अ

ė

9

EX

हेणप्रवक्षे ॥ ३३ ॥ सर्वद्वाराणि संयम्य मनो। हिंदे निरुद्धय च ॥ मुब्न्यां घायात्मनः प्राणमा स्थितो योगधारणाम् ॥ १२॥ ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्माम तुस्मरन् ॥ यः प्रयाति त्यजन् देहं स याति परमां गतिम् ॥ १३ ॥ अनन्य चेताः सततं योमां स्मराति नित्यशः ॥ तस्याहं सुलभः पार्थं नित्ययुक्तस्य योगिनः ॥ १४ मामुरेत्य पुनर्जन्म दुःखाळयमशास्त्रतम् ॥ ना गी॰ प्तुवंति महात्यानः संसिद्धि परमां गताः ॥१५॥ आत्रसमुबनाङोकाः प्रनरावतिनोऽर्जन ॥ मास्र पेत्य तु कौन्तेय पुनर्जन्म न विद्यते ॥ १६॥ सहस्रयुगपर्यतमहर्यद्वस्यो विदुः ॥ रात्रि युग सहस्रांतां तेऽहोरात्रविदो जनाः ॥ १७॥ अन्यका द्रचक्तयः सर्वाः प्रभवंत्यइरागमे ॥ राज्यागमे प्रखीयंते तत्रेवाव्यक्तसंज्ञके ॥ १८ ॥ भूतमामः सएवार्यं भूत्वाभूत्वा प्रखीयते ॥ राज्यागमेऽवहाः

अ

पार्थं प्रभवत्यहरागमे ॥ १९॥ परस्तस्मानु आषोऽन्यो व्यक्तोव्यक्तात्सनातनः ॥ यः ससर्वेषु भूतेषु नर्यत्सु न विनर्याति ॥ २० ॥ अन्य क्तोऽक्षरइत्युक्तस्तमाहुः परमांगतिम् ॥ यंपाप्य न निवर्त्तन्ते तद्धामपरमं मम ॥ २१ ॥ पुरुषःस परः पार्थे भक्तया रुभ्यस्त्वनन्यया ॥ यस्यांतः स्थानि भूतानि येन सर्वमिदं ततम् ॥ २२ ॥ यत्र काछे त्वनावृत्तिमावृत्ति चैव योगिनः ॥

अ प्रयाता यांति तं कालं वक्ष्यामि सरतर्थस।। २३।। गी ६६ अभिन्योतिरहः शुद्धः षण्यासा उत्तरायणम् ॥ तत्र प्रयाता गच्छंति बह्म ब्रह्मविद्रो जनाः॥२४॥ धूमो शात्रिस्तथाकृष्णः पण्मासादक्षिणायनम्॥ तत्र चांद्रमसं ज्योतियोगी प्राप्य निवर्तते॥२५॥ शुक्करणे गती होते जगतः शास्त्रते मते ॥ एक या यात्यनावृत्तिमन्ययावर्त्तते पुनः ॥ २६ ॥ नैते सृती पार्थ जानन्योगी मुह्मति कश्चन ॥

तस्मात्सर्वेषुकालेषु योगयुक्तो भवार्जुन ॥२७॥ वेदेषुयज्ञेषु तपस्सु चैव दानेषु यतपुण्यफलंप्रदि धम् ॥ अत्येति तत्सर्वामिदं विदित्वा योगीपरं स्थानमुपैति चाद्यम् ॥ २८॥ इति श्रीमद्र० सु • ब्रह्म • योग • श्रीकृ • महापुरुषयोगीनामा ष्ट्रमोऽष्यायः ॥ ८ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इदंतु ते गुह्मतमं प्रवक्ष्याम्यनसूयवे ॥ ज्ञानं विज्ञानस हितं यज्ज्ञात्वा मोक्ष्यसेऽशुभात् ॥ १ ॥ राज

विद्या राजगुद्धं पवित्रसिद्सुत्तमम् ॥ प्रत्यक्षाव मा गमं धम्पं सुसुखं कर्तुमन्ययम् ॥ २ ॥ अश्रद ৰ্ভ धानाः पुरुषा धर्मस्यास्य परंतप ॥ अप्राप्यमां निवर्ततेमृत्युसंसारवर्त्मानि ॥ ३ ॥ सयाततिमदं सर्वं जगद्व्यक्तमूर्तिना ॥ मत्स्थानि सर्वभूतानि न चाई सेव्ववस्थितः ॥ । न च मतस्थानि भूतानि पश्य मे योगमैश्वरम् ॥ सूतभूत्र च सूत स्थौ ममात्मा भूतभावनः ॥५॥ यथाकाशांस्थ

ख़

तो नित्यं वायुः सर्वत्रमो भहान् ॥ तथा सर्वाणि भूतानि मत्स्थानीत्युपधारय ॥ ६ ॥ सर्वभूतानि कौन्तेय प्रकृति यांति मामिकाम् ॥ कल्पक्षये पुनस्तानि कल्पादौ विसृजाम्यहम् ॥ ७॥ प्रकृ-ति स्वामवष्टभ्य विसृजामि पुनः पुनः ॥ भूतत्रा मिमं क्रत्स्नमवशं प्रकृतेर्वशात ॥८॥ न च मां तानि कर्माणि निबभंतिधनंजय ॥ उदासीनवरा सीनमसक्तं तेषु कर्मसु ॥ ९ ॥ मयाध्यक्षेण प्रकृ

गी॰ तिः सूयते सचराचरम् ॥ इतुनानेन कीतेय जग द्विपरिवर्त्तते ॥ १०॥ अवजानंति मां सूढा मानु षींतनुमाश्रितम्॥ परं भावमजानंतो मम भूतमहे श्वरम् ॥ ११ ॥ मोचाञ्चा मोचकर्माणो मोचज्ञाना विचेतसः ॥ राक्षसीमासुरी चैत्र प्रकृति मोहिनी श्रिताः ॥ १२ ॥ महात्मानस्तु मां पार्थ देवींप्र कृतिमाश्रिताः ॥ भनंत्यनन्यमनस्रो ज्ञात्वा भूतादिमन्ययम् ॥ १३ ॥ सततं कीर्तयंता

J.

70

९

६८

मां यतंतश्च हढवताः ॥ नमस्यंतश्च मांभक्तया नित्ययुक्ता उपासते ॥ १४ ॥ ज्ञानयज्ञेन चाप्यन्ये यजंतो मामुपासते ॥ एकत्वेन पृथ क्त्वेन बहुधा विश्वतोमुखम् ॥१५॥ आहं ऋतुरहं यज्ञः स्वधाइमह्मौष्धम् ॥ मंत्रोऽहमहमेवाज्यम इमिश्रदं दुतम् ॥ १६ ॥ पिताहमस्य जगतो माताधातापितामदः ॥ वेद्यंपवित्रमौकारऋक्सा मयजुरेवच ॥ १७॥ गतिर्भर्ताप्रभुःसाक्षीनिवासः

शरणं सुहत् ॥ प्रभवः प्रख्यः स्थानंनिधानं बी शी• जमन्ययम् ॥ १८॥ तपाम्यह्महं वर्षे निगृह्णम्य इ९ त्रृणामिच ॥ अपृतं चैव पृत्युश्चसद्सचाइम्ज् न ॥ १९ ॥ त्रेविद्यामां सोमपाः पूतपापा यज्ञै रिष्टा स्वर्गति प्रार्थयंते ॥ ते पुण्यमासाद्य सुरै द्रलोकमञ्नंतिदिन्यान्दिनि देवभोगान् ॥२०॥ ते तं अक्त्वा स्वर्गछोकं विशाउं क्षीणेपुण्ये मत्यं छोकंविशांति ॥ एवं त्रयीधर्ममनुप्रपता गता

अ.

~10

ES

गतं कामकामा रुभंते ॥ २१ ॥ अनन्याश्चि तयंतो मां ये जनाः पर्युपासते ॥ तेषां नित्या भियुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥ २२ ॥ येऽ प्यन्यदेवताभक्ता यजंते श्रद्धयान्विताः ॥ तेऽपि मामेव कींतेय यजंत्यविधिपूर्वकम् ॥ २३॥

अहं हि सर्वयज्ञानां भोक्ता च प्रभुरेव च ॥ न

तु मामभिजानंति तत्त्वेनातश्च्यवंति ते ॥२४॥ यांति देवव्रता देवान्पितृन्यांति पितृत्रताः ॥

गी. यतानि यांति भूतेच्या यांति मद्याजिनोऽपि अ. माम् ॥ २५ ॥ पत्रं षुष्पं फलं तोयं यो मे अत्तया 90 प्रयच्छति ॥ तद्हं अत्तयुपहतमङ्नामि प्रयता त्मनः ॥ २६ ॥ यत्करोषि यद्इनासियज्ज होषि ददासि यत्।। यत्तपस्यसि कौतेयतत्कु रुव्व मद्पेणम् ॥ २७॥ जुआजुअफलेरेवं मोक्ष्यसे कर्मवंधनैः ॥ संन्यासयोगयुक्तात्मा ७० विमुक्तो मामुपैष्यसि ॥ २८ ॥ समोऽहं

सर्वभूतेषु नमे द्वेष्योऽस्ति न प्रियः ॥ ये भनांति तुमां भक्तया मिय ते तेषु चाप्यहम् ॥ २९ ॥ अपि चेत्सुदुराचारो भजते मामनन्यभाक्॥ साधुरेव स मंतव्यः सम्यग्व्यवसितो हि सः ॥ ॥ ३०॥ क्षिप्रं भवति धर्मातमा शश्वच्छांति निगच्छाति ॥ कौतेय प्रतिजानीहि न मे भक्तः प्रणक्याति ॥ ३१ ॥ मां हि पार्थ व्यपाश्चित्य येऽपि स्युः पापयोनयः ॥ स्त्रियो वैश्यास्त्रथा।

गी॰ श्रिद्धास्तेऽपि यांति परां गतिस् ॥ ३२ ॥ किषु नब्रोह्मणाः पुण्या भक्ता राजवयस्तथा ॥ अनि 80 त्यमसुखं लोकिमिम प्राप्यभनस्व माम् ॥ ३३॥ मन्मना भव मद्रको मद्याजी मां नमस्कुछ॥ मामवेष्यसि युक्तवेवमात्मानं मत्परायणः॥३४॥ इति श्रीमद्भगः राजविद्याराजगुह्मयोगो नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ७१ भूयएव महाबाही शृणु मे परमं वचः॥ यत्ती

8

ऽहं शीयमाणाय वस्थामि हितकाम्यया ॥ १ ॥ न मे विद्रुः सुरगणाः प्रभवं नमहर्षयः ॥ अहमा दिहिं देवानां महर्षीणां च सर्वशः॥ २॥ यो मामजमनादिं च वेत्ति छोकमहेश्वरम् ॥ असं मुढः स मत्येषु सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ ३ ॥ बुद्धि र्ज्ञांनमसंमोदः क्षमा सत्यं द्मः शमः॥ सुलं दुः लं भवो भावो भयं चाभयमेव च ॥ ४॥ अद्दिसा समता तुष्टिस्तपो दानं यशोऽयशः॥

गी. अवंति सावा भूतानां मत्त एव पृथग्विधाः अ ॥ ६॥ महर्षेषः सप्त पूर्वे चत्वारी मनवस्तथा॥ मद्भावा मानसा जाता येषां छोक इमाः प्रजाः ॥ ६ ॥ एतां विभूतिं योगं च यम यो वेत्ति तत्त्वतः ॥ स्रोऽविकंपेन योगेन युज्यते नात्र संज्ञायः ॥ ७ ॥ आहं सर्वस्य प्रभवो मत्तः सर्वे प्रवर्तते ॥ इति मत्वा अजंते 🛮 ७२ मां बुधा भावसमन्विताः ॥ ८ ॥ मजिता मह

तप्राणा नोधयंतः परस्परम् ॥ कथयंतश्च मां नित्यं तुष्यंति च रमंति च ॥ ९ ॥ तेषां सतत युक्तानां अजतां प्रीतिपूर्वकम् ॥ ददामि बुद्धि योगं तं येन मामुपयांति ते ॥ १० ॥ तेषामे वानुकंपार्थमहमज्ञानजं तमः ॥ नाश्याम्यात्म

भावस्थो ज्ञानंदीपेन भास्वता ॥ ११ ॥ अर्जुन डवाच ॥ परं ब्रह्म परं धाम पवित्रं परमं भवान् ॥ पुरुषं शास्त्रतं दिव्यमादिदेवमजं विश्वम् ॥१२॥ मी.

ξe

आहुस्त्वामृषयः सर्वेदेविषनिरिद्स्तया ॥ असि तोदेवलो न्यासः स्वयंचैवन्नवीषि मे ॥ १३ ॥ सर्व मेतदतं मन्ये यन्मां वदासि केज्ञव ॥ न हि भगवन् व्यक्ति विदुदैवा न दानवाः ॥ १४ स्वयमेवात्मनात्मानं वेत्थ त्वं पुरुषोत्तम ॥ भूत भावन भूतेश देवदेव जगत्पते ॥ १६॥ वकुम ईस्यशेषेण दिन्या ह्यात्मविभूतयः ॥ याभिविभू तिभिर्खोकानिमांस्त्वं न्याप्य तिष्ठसि ॥ १६॥

अ,

१०

कथं विद्यामहं योगिस्त्यां सदा परिचितयन् ॥ केषुकेषुचभावेषु चित्योऽसिभगवन्मया ॥१७॥ विस्तरेणात्मनो योगं विश्वातं चजनार्दन ॥ भूयः कथय तृतिर्हि शृण्वतो नास्तिमेऽमृतम् ॥१८॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ इन्त ते कथायेष्यामि दिव्या ह्यात्मविभूतयः ॥ प्राधान्यतः कुरुश्रेष्ठ नास्त्यन्तोविस्तरस्य मे ॥ १९ ॥ अहमात्मागु डाकेश सर्वभूताशयस्थितः ॥ अहमादिश्रमध्यं

:गी-

8e-

च भूतानामंत एवच ॥ २०॥ आदित्यानामहं विष्णुज्योतिषां रविरंशुमान् ॥ मरीचिर्मरुता मस्मि नक्षत्राणामहं शशी ॥ २१ ॥ वेदानां सामवेदोस्मि देवानामस्मि वासनः ॥ इंद्रियाणां मनश्चास्मि भूतानामस्मिचेतना ॥२२॥इड्डाणां शंकरश्वास्मि वित्तेशो यक्षरक्षसाम् ॥ वस्ननां पावकश्चारिम मेरुः शिखरिणामहम् ॥ २३ ॥ पुरोधसां च सुरूपं मां विद्धि पाथ बृहरूपतिम्।।

अ,

80

ક્રષ્ટ

सेनानीनामइं स्कंदः सरसामस्मिसागरः॥२४॥ महर्षीणां भृगुरहं गिरामरूम्येकमक्षरम् ॥ यज्ञानां जपयज्ञोऽस्मि स्थावराणां हिमाखयः ॥ २५ ॥ अर्वत्थः सर्ववृक्षाणां देवर्षाणां च नारदः ॥ गंघ र्वाणां चित्ररथः सिद्धानां कपिछो सुनिः॥२६॥ उच्चैःश्रवसमञ्वानां विदिमाममृतोद्भवम् ॥ ऐरा वतं गर्जेद्राणां नराणां च नराधिपम् ॥२७॥आयु धानामइं वजं धेनूनामस्मि कामधुक् ॥ प्रजन

गी॰

आस्मि कंदर्गः सर्पाणामस्मि वासुकिः ॥ २८॥ अनंतश्चारिम नागानां वरुणो याद्सामहम् ॥ ^{७५} वितृणामर्थमा चास्मि यमःसंयमतामह्म्॥२९॥ प्रह्मादिश्वास्मिद्तयानां कालः कलयतामहस् ॥ मृगाणांचम्गेन्द्रोऽहं वैनतेयश्चपक्षिणाम् ॥ ३०॥ पवनः पवतास्मि रामः श्रह्मभृतामहम् ॥ झपा णां मकरश्वास्मि ह्योतसामस्मि जाह्नवी ॥३१॥ सर्गाणामादिरन्तश्च मध्यं चैवाहमर्जुन ॥ अध्या

ay,

त्मविद्या विद्यानां वादः प्रवद्तामहम् ॥ ३२ ॥ अक्षराणामकारोऽस्मि द्वंद्वः सामासिकस्यच ॥ अइमेवाक्षयः कालो घाताइं विश्वतोमुखः ३३॥ मृत्युः सर्वेह्रश्चाइमुद्भवश्च भविष्यताम् ॥ की तिः श्रीविष्य नारीणां स्मृतिमेंचा भृतिः क्षमा ॥ ३४ ॥ बृहत्साम तथा साम्रां गायत्री छंदसाम इम् ॥ मासानांमार्गशीषाँऽइमृतूनांकुसुमाकरः ॥३५॥ द्युतं छछवतामस्मि तेजस्तेजस्विनामइम्

गी. ७६ जयोऽस्मि व्यवसायोऽस्मि सत्त्वंसत्त्ववतामहम् ॥ ३६ ॥ वृष्णीनां वासुदेवोऽस्मि पांडवा नां धनंजयः ॥ सुनीनामप्यहं व्यासः क्वीनासु श्वानाःकृषिः ॥३७॥ दुंडो द्मियतामस्मि नीति रस्मि जिगीषताम् ॥ मीनं चैवास्मिग्रह्मानां ज्ञानंज्ञानवतामहम् ॥ ३८ ॥ यञ्चापि सर्व भूतानां बीजं तदहमर्जुन ॥ न तदस्ति वि ना यत्स्यान्मया भूतं चराचरम् ॥ ३९॥

अ.

80

७इ

नान्तोऽस्मि सम दिव्यानां विभूतीनां परंतप ॥ एष तुद्देशतः प्रोक्तो विभूतविस्तरो मया॥४०॥ यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं श्रीमदूर्जितमेव वा ॥ तत्तदे व्यवगच्छत्वं मम तेजोंऽज्ञसंभवम् ॥ ४१ ॥ अथवा बहुनैतेन कि ज्ञानेन त्रार्जुन ।। विष्ट भ्याइमिदं कृत्स्नमेकांशेन स्थितो जगत्॥ ४२॥ इति श्रीमद्भग॰ विभूतियोगो नाम दशमो ऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ अर्जुन उवाच ॥

\$ 150

गी॰ 99

मद्जुयहाय परमं गुह्ममध्यात्मसंज्ञितम् ॥ यत्त्र योक्तं वचस्तेन मोहोऽयं विगतो मम ॥ १ ॥ भवाष्ययो हि भूतानां श्रुतौ विस्तरक्षो मया ॥ त्वतः क्रमलपत्राक्ष माहात्म्यमपि चाव्ययम् ॥ २ ॥ एवमेत राथात्थत्वमात्मानं परमेश्वर ॥ द्रष्टुमिच्छामि ते क्रंपमैश्वरंपुरुषोत्तम ॥ ३ ॥ मन्यते यदि तच्छक्यं मया द्रष्ट्रांभिति प्रभो ॥ योगेश्वर ततो मे त्वं दुर्श्यात्मानमञ्य

अ.

0 3

3.3

...

यम् ॥ ४ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ पर्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथसहस्रशः ॥ नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृतीनि च ॥ ५ ॥ पश्यादि त्यान्वसूत्रुद्रानिश्वनौमरुतस्तथा ॥ बहून्यदृष्ट् पूर्वाणि पर्याश्रयाणि भारत ॥ ६ ॥ इहेकस्थं जगत्कृत्स्नं पर्याद्य सचराचरम् ॥ मम देहे गुडा केश यचान्यइष्ट्रमिच्छिसि ॥ ७॥ न तु मां श क्यसे द्रष्टुमनेनेव स्वचक्षुषा ॥ दिव्यं द्दामि

गी.

96

पर्य मे योगमैइवरम् ॥ ८॥ संजय एवसुक्तवा ततो राजन्महायोगेइवरो हरिः ॥ दर्शयामास पार्थाय परमं रूपमैश्वरम् ॥ ९ ॥ अनेकवक्त्रनयनमनेकाद्धतद्शंनम् अनेकदिन्याभरणंदिन्यानेकोद्यतायुधम् ॥१०॥ दिन्यमाल्यांबरधरं दिन्यगन्धानुलेपनम् ॥ सर्वो अर्यमयं देवमनन्तंविश्वतोसुखम् ॥ ११ ॥ दिवि सूर्येसहस्रस्यभवेद्यगपदुत्थिता ॥

জু

११

सहशीसा स्याद्रासस्तस्य महात्मनः ॥ १२ ॥ तत्रेकस्थं जगत्कृतस्नं प्रविभक्तमनेक्या ॥ अप इयदेवदेवस्य शरीरे पांडवस्तदा ॥ १३॥ ततः स विस्मयाविष्टो दृष्टरोमा धनंजयः ॥ प्रणम्य शिरसा देवं कृतांजिसभाषत ॥ १४ ॥ अर्जुन चवाच ॥ पर्यामि देवांस्तव देव देहे सर्वीस्तथा भूतिविशेषसंघान् ॥ ब्रह्माणमीशं कमलासनस्थ मृषींश्च सर्वाचुरगांश्च दिव्याच् ॥ १५ ॥ अनेक

गी.

बाहूद्रवक्त्रनेत्रं पश्यामि त्वां सर्वतोऽनंतरू पम् ॥ नांतं न मध्यं न पुनस्तवादि पश्यामि विश्वेश्वर विश्वरूपम् ॥ १६ ॥ किरीटिनं गदिनं चिकणं च तेजोराशि सर्वतो दीप्तिमंतम् ॥ पश्यामि त्वां दुनिरीक्ष्यं समंतादीतानलाकंख तिमप्रमेयम् ॥ १७ ॥ त्वमक्षरं परमं वेदितव्यं त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम् ॥ त्वमव्ययः शाश्वतधर्मगोप्ता सनातनस्त्वं पुरुषो मतो

-

मे ॥ १८॥ अनादिमध्यांतमनंतर्वार्यमनन्तवाहुं शशिसूर्यनेत्रम् ॥ पश्याम त्वां दीतहुताशवक्त्रं स्वतेजसा विश्वमिदंतपन्तम् ॥ १९ ॥ द्यावापु थिव्योरिदमन्तरं हि व्याप्तं त्वयैकेन दिश्य सर्वाः ॥ हङ्घाद्धतं रूपमुप्रं तवेदं छोक्तत्रयं प्रव्य थितं महात्मन्॥ २०॥ अमी हित्वां मुरसंघावि शंति केचिद्रीताः प्रांनलयोग्रणंति ॥ स्वस्तीत्यु क्त्वा महिषैसिद्धसंघाः स्तुवंति त्वां स्वतिथिः गी. पुष्कलाभिः ॥ २१ ॥ रुद्रादित्या वसवो ये च साध्याविश्वेऽश्विनौमहतश्चोष्मपाश्च ॥ गंत्रवय क्षासुरसिद्धसंघा विश्वन्ते त्वां विस्मिताश्चेव सर्वे ॥ २२॥ रूपं महत्ते बहुवक्त्रनेत्रं महाबाहो बहु बाहुरुपाद्म् ।। बहुद्रं बहुद्ंश्रक्रराखं हङ्घा छोङ्गाः। प्रव्यिषतास्तथाहम् ॥ ३३॥ नभःस्पृशंदीप्त मनेकवर्णं व्यात्ताननं दीप्तिविशासनेत्रम् ॥ हङ्घा हि त्वां प्रव्यायतांतरात्मा धृति न विन्दामि

क्र

38

अमं च विष्णो ॥ २४ ॥ दंष्ट्राकराळानि च ते। मुखानि दच्चैव कालानलसन्निभानि ॥ दिशो न जाने न लभे च शर्म प्रसीद देवेश जगन्निवास ॥ २५ ॥ अमी च त्वां धृतराष्ट्रस्य पुत्राः सर्वे सहैवावनिपालसंघैः ॥ भीष्मो द्रोणः सूतपुत्र स्तथासौ सहास्मदीयैरिप योधमुख्यैः ॥ २६ ॥ वक्त्राणि ते त्वरमाणा विशंति दंशकराळानि भयानकानि ॥ केचिद्रिलमा दुश्नांतरेषु संह

गी इयंते चूर्णितेहत्तमांगैः ॥ २७ ॥ यथा नदीनां बह्वोंबुवेगाः समुद्रमेवाभिमुखा द्रवंति ॥ तथा तवामी नरलोकवीरा विद्यांति वक्त्राण्यभिविज्व रुंति ॥ २८ ॥ यथा प्रदीतं ज्वस्तं पतंगा वि शंतिनाञ्चाय समृद्धवेगाः ॥ तथैव नाञ्चाय विशं ति खोकास्तवापि वक्त्राणि समृद्धवेगाः॥२९॥ छेल्हिस्से यसमानः समंताङ्काकान्समयान्यद्

नैर्ज्बखद्भः ॥ तेजोभिरापूर्य जगत्समयं भास

अ

स्तवोत्राः प्रतपंति विष्णो ॥ ३० ॥ आख्याहि में को भवाजुम्रह्यो नमोऽस्तु ते देववरः प्रसीद्॥ विज्ञातुमिच्छामि भवंतमायं नहिं,प्रजानामि तव प्रवृत्तिम् ॥३१ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ कालोस्मि छोकक्षयकृत्प्रवृद्धोछोकान्समाइर्तुमिइ प्रवृत्तः॥ ऋतेऽपि त्वां न भविष्यंतिसर्वे येऽवस्थिताः प्र त्यनीकेषु योघाः ॥ ३२ ॥ तस्मात्त्वमुतिष्ठय शोलभस्व जित्वा शत्रून्सुंक्ष्व राज्यं समृद्धम् ॥

गी॰ अयैवेते निहताः पूर्वमेव निमित्तमात्रं भव सन्य ८२ | साचित् ॥ ३३ ॥ द्रोणं च भीष्मं च जयद्रथं च कर्णे तथान्यानपि योधवीरान् ॥ सथा इत स्त्वं जिह्ने मान्यथिष्ठा युच्यस्य जेताति रणेसप त्नान् ॥ ३४ ॥ संजय उवाच ॥ एतच्छूत्वा वचनं केशवस्य कृतांजिववेषमानः रीटी ॥ नमस्कृत्वा भूय एवाह कृष्णं सगद्गदं भीतभीतः प्रणम्य ॥ ३५ ॥ अर्जुन उवाच ॥

स्थाने ह्रषीकेश तव प्रकीत्या जगत्प्रह्रष्यत्यतु रज्यते च ॥ रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवंति सर्वे नमस्यंति च सिद्धसंघाः ॥ ३६ ॥ कस्माच ते न नमेरनमहात्मनगरीयसे ब्रह्मणोऽप्यादिकर्त्रे ॥ अनंतदेवेश्राजगन्निवास त्वमक्षरं सदसत्तत्परं यत् ॥ ३७॥ त्वमादिदेवः पुरुषः पुराणस्त्वमस्य विश्वस्य परं निधानम् ॥ वेत्तासि वेद्यं परं च धाम त्वया ततं विश्वमनंतरूप

13.0

e q

॥ ३८॥ वायुर्यमोऽभिर्वरूणः शशांकः प्रजा पतिरत्वं प्रपितामहश्च ॥ नमो नमस्तेऽस्तु सहस्रकृत्वः पुनश्च भूयोपि नमो नमस्ते ॥ ३९॥ नमः पुरस्ताद्थ पृष्ठतस्ते नमोऽस्तु ते सर्वत एव सर्व ॥ अनंतवीर्यामितविक्रमस्तवं सर्वे स मामोषि ततोऽसि सर्वः ॥ ४० ॥ सखेति मत्वा प्रसमं यदुक्तं हे कृष्ण हे याद्व हे सलेति॥ अजानता महिमानं तवेदं मया प्रमादात्प्रणयेन

॥ ४१ ॥ यचानहासार्थमसत्कृतोऽसि विद्वारशय्यासनभोजनेषु ॥ एक्वोथ वाप्यच्युत तत्समक्षं तत्क्षामये त्वामहमप्रभेयम् ॥ ४२ ॥ पितासि छोकस्य चराचरस्य त्वमस्य पुज्यश्च ग्रहर्गरीयान् ॥ न त्वत्समोऽस्त्यभ्यधिकः कुतो Sन्यो लोकत्रयेऽप्यप्रतिमत्रभावः ॥ ४३ ॥ त स्मात्प्रणम्य प्रणिधाय कायं प्रसाद्ये त्वामइ भीशमीडचम् ॥ भितेव पुत्रस्य सखेव सख्युः

in.

मी,

ex

त्रियः प्रियायाईसि देव सो दुम् ॥ ४४ ॥ अदृष्ट पूर्व हिषितोऽस्मि हङ्घा अयेन च प्रव्यथितं मनो में ॥ तदेव में दुर्शय देव रूपं प्रसीद देवेश जग त्रिवास ॥ ४५ ॥ किरीटिनं गदिनं चक्रहस्त मिच्छामि त्वां द्रष्टुमहं तथेव ॥ तेनैव रूपेण चतुर्भुजेन सहस्रवाहो भव विश्वसूते ॥ ४६॥ श्रीभगवानुवाच ॥ मया प्रसन्नेन तवार्जुनेदं। रूपं परं दर्शितमात्मयोगात् ॥ तेजोमयं वि

अ•

38

-

श्वमनंतमाद्यं यनमे त्वद्नयेन न दृष्टपूर्वम् ॥ ४७॥ न वेदयज्ञाध्ययनैर्न दानेर्न च क्रियाभिर्न तपोभिरुष्टैः॥ एवंद्धपः शक्य अहं नृङोके द्रष्टुं त्वदुन्येन कुरुप्रवीर ॥ ४८ ॥ मा ते व्यथा माच विमुढभावो हङ्घा ह्रपं घोरमीहङ् ममेदम् ॥ व्यपेतभीः प्रीतमनाः पुनस्त्वं तदेवमे रूपमिदं प्रपर्य ॥ ४९ ॥ संजय उवाच ॥ इत्यर्जुनं वासुदे वस्तथोक्तवा स्वकं रूपं दुर्शयामास भूयः॥

आञ्वासयामास च भीतमेनं भूत्वा पुनः सौम्यव गी. पुर्महात्मा ॥६०॥ अर्जुन उवाच ॥ दृष्ट्वेदं मातुषं 64 रूपं तव सीम्यं जनाईन ॥ इदानीमस्मि संवृ त्तः सचेताः प्रकृति गतः ॥ ५१ ॥ श्रीभगवातु वाच ॥ सुदुर्द्शिमिदं रूपं दृष्टावनसि यन्मम ॥ देवा अप्यस्य रूपस्य नित्यं दुर्शनकांक्षिणः ॥५२॥ नाइं वेदैर्न तपसा न दानेन न चेज्यया॥ श्वय एवंविधो द्रष्टुं दृष्ट्वानिस मां यथा॥ ५३॥

স.

88

अत्तया त्वनन्यया शक्य अहमेवंविधोऽर्जुन ज्ञातुं द्रष्टुं च तत्त्वेन प्रवेष्टुं च परंतप ॥ ५४ मत्कमेक्कन्मत्परमा मद्रकः संगवर्जितः ॥ निर्भैरः सर्वभूतेषु यः स मामेति पांडव ॥ ५५ ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां शास्त्रे श्रीकृष्णार्जनसंवादे विश्वरूपदर्शनयोगो नामैकाद्शोऽध्यायः ॥११॥ अर्जुनडवाच॥एवंस ततयुक्ता ये भक्तास्त्वां पर्युपासते ॥ ये चाप्यक्ष गी रमव्यक्तं तेषां के योगविक्तमाः ॥ १॥ श्रीभग अ वानुवाच ॥ मय्यावेश्य मनो य मां नित्ययुक्ता उपासते ॥ अद्धया परयोपेतास्ते मे युक्ततमा मताः ॥ २ ॥ ये त्वक्षरमनिर्देश्यमन्यक्तं पर्श्वपास ते ॥ सर्वजगमचित्यं च कूटस्थमचळं ध्रुवस् ॥३॥ सन्नियम्येदियग्रामं सर्वत्र समबुद्धयः ॥ ते प्राप्त वांति मामेव सर्वभूतहिते रताः ॥ ४ ॥ क्रेशोऽ धिकतरस्तेषामव्यकासकचेतसाम् ॥ अव्यका

हि ग तिर्दुःखं देहविद्रिखार्यते॥६॥ यतु सर्वाणि कर्मा जिम्यिसंन्यस्यमत्पराः ॥ अनन्येनैव योगेन मां ध्यायंत उपासते ॥ ६ ॥ तेषामहं समुद्धत्ती मृत्यु संसारसागरात्॥अवामिनचिरात्पार्थं मय्या वेशितचेतसाम् ॥ ७ ॥ मय्येव मन आधतस्व मिय बुद्धिं निवेशय ॥ निवासिष्यासे मय्येव अत ऊर्च न संशयः ॥८॥ अथ चित्त समाधातुं न श क्रोषि मयि स्थिरम्॥अभ्यासयोगेन ततो मामि

310 च्छाप्तं धनंजय ॥ ९ ॥ अभ्यासेऽप्यसमर्थोऽसि मत्कर्मपरमो अव ॥ सद्रथमि कर्माणि कुर्वन्सि 82 द्धिमवाप्स्यासि ॥ १०॥ अथैतद्प्यज्ञाकोऽसि कर्तुं मद्योगमाश्रितः ॥ सर्वकर्मफलत्यागं ततः कुरु यतात्मवान् ॥ ११ ॥ श्रेयो हि ज्ञानमभ्या साज्ज्ञानाद्यानं विशिष्यते ॥ ध्यानात्कर्भफरु त्यागरूत्यागाच्छांतिरनंतरम् ॥ १२ ॥ अद्रेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च॥ निर्मभो निरहं

कारः समदुःखसुखः क्षमी ॥ १३॥ संतुष्टः सततं योगी यतात्मा हढनिश्चयः॥ मय्यपितमनोबुद्धि यों मद्रकः स मे प्रियः ॥१४॥ यस्मान्नोद्विजते छोको छोकान्नोद्रिजते चयः ॥ हर्षामर्षभयोद्रेगे र्मुक्तो यः स च मे प्रियः ॥१६॥ अनपेक्षः ग्रुचि र्दक्ष उदासीनो गतव्यथः ॥ सर्वारंभपरित्यागी यो मद्रकः स मे प्रियः ॥ १६॥ यो न हृष्य ति न द्वेष्टि न शोचित न कांक्षति ॥ शुभाशुभ

गी. परित्यागी भक्तिमान्यः स मे त्रियः ॥ १७॥ समः ८८ शत्री च मित्रे च तथा मानापमानयोः ॥ श्रीतो ष्णसुलदुः खेषु समः संगविवर्जितः ॥ १८॥ तु ल्यनिदारुतिमीनी संतुष्टो येनकेनचित्॥ आनि केतः स्थिरमितर्भिक्तिमान्मे त्रियोनरः ॥ १९॥ ये तु धम्यीमृतिमिदं यथोक्तं पर्युपासते ॥ श्रद्धधा ना मत्परमा भक्तास्तेऽतीव मे प्रियाः॥ २०॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायांयो

गशास्त्रे श्रीकृष्णार्जनसंवादे भक्तियोगी नामद्वा दशोऽध्यायः॥ १२॥ श्रीभगवानुवाच॥ इदं शरीरं कौतेय क्षेत्रमित्यभिधीयते ॥ एतद्योवेति तं पादुः क्षेत्रज्ञ इति तद्धिदः ॥१॥ क्षेत्रज्ञं चापि मांविद्धिसर्वक्षेत्रेषुभारत ॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानंयत्त ज्ज्ञानं मतं मम ॥ २ ॥ तत्क्षेत्रं यच याहक्च यद्भिकारि यतश्च यत्॥स च यो यत्प्रभावश्चतत्स मासेन मे शृणु ॥ ३ ॥ ऋषिभिर्बहुधा

मी-

20

छन्दाभिविविषैः पृथक् ॥ ब्रह्मसूत्रपदेश्वेवहेतुम द्रिविनिश्चितैः ॥ ४॥ महाभूतान्यहंकारो बुद्धि रव्यक्तमेवच ॥ इंद्रियाणि द्शैकंचपंचचेंद्रियगो चराः॥ ५ ॥ इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं संघातश्चेत ना धृतिः ॥ एतत्क्षेत्रं समासेन सविकारसुदाह तम् ॥ ६ ॥ अमानित्वमदंभित्वमहिंसाक्षांतिरा जनम् ॥ आचार्योपासनं शौचं स्थेर्यमात्मविनि ब्रहः ॥७॥ इंद्रियार्थेषु वैराग्यमनहंकार एवच ॥

अ.

जन्ममृत्युजराव्याधिदुःखदोषानुदुर्शनम् ॥ ८॥ असक्तिरनाभिष्वंगः पुत्रदारगृहादिषु ॥ नित्यं च समाचित्तत्वामिष्टाानिष्टोपपात्तिषु ॥ ९ ॥ मिय चानन्ययोगेन भक्तिरव्यभिचारिणी ॥ विविक्त देशसेवित्वमरतिर्जनसंसदि॥ १०॥ अध्या त्मज्ञानीनत्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थदुर्शनम् ॥ एत ज्ज्ञानमितिप्रोक्तमज्ञानं यद्तोऽन्यथा ॥ ११ ॥ ज्ञेयं यत्तत्प्रवक्ष्यामि यज्ज्ञात्वाऽमृतमञ्जुते

गी अनादिमत्परं ब्रह्म न सत्तन्नासदुच्यते ॥ १२ ॥ सर्वतः पाणिपादं तत्सवतोऽक्षिशिरोयुखम् ॥ १३ सर्वतः श्रुतिमँ छोके सवमावृत्य तिष्ठति ॥ १३॥ सर्वेद्रियगुणाभासं सर्वेन्द्रियविवाजतम् ॥ असकं सर्वभृचेव निर्धुणं गुणभोकृ च ॥ १४ ॥ बहि रंतश्च भूतानामचरं चरमेव च॥ सूक्ष्मत्वात्त द्विज्ञेयं दूरस्थं चांतिके च तत् ॥ १५॥ अवि भक्तं च भूतेषु विभक्तमिव च स्थितम् ॥ भूत

भर्त च तज्ज्ञेयं यसिष्णु प्रभविष्णु च॥ १६॥ ज्यो तिषामपि तज्ज्योतिस्तमसः परमुच्यते ॥ ज्ञानं ज्ञेयं ज्ञानगम्य हृदि सर्वस्य धिष्ठितम् ॥ १७॥ इति क्षेत्रं तथा ज्ञानं ज्ञेयं चोक्तं समासतः ॥ मद्भक्त एतद्विज्ञाय मद्भावायोपपद्यते ॥ १८॥ प्रकृतिपुरुषं चैव विद्यचनादी उभावपि ॥ विका रांश्च गुणांश्चेव विद्धि प्रकृतिसंभवान् ॥ ३९ ॥ कार्यकारणकर्तृत्वे हेतुः प्रकातिरुच्यते ॥ पुरुषः

सुखदुःखानां भोकृत्वे हेतुरुच्यते ॥ २० पुरुषः प्रकृतिस्थो हि भुंके प्रकृतिजान्युणान् ॥ 33 कारणं गुणसंगोऽस्य सद्सद्योनिजन्मसु ॥ २३॥ उपद्रष्टा उमंता च भर्ता भोता महेश्वरः ॥ पर मात्मेति चाप्युक्तो देहेऽस्मिन्युक्षः परः ॥२२॥ य एवं वेति पुरुषं प्रकृति च गुणैः सह ॥ संवथ वर्त्तमानोऽपि न स भूयोऽभिजायते ॥ २३॥

घ्यानेनात्मनि पश्यंति केचिदात्मानमात्मना॥

अन्येसाख्येन योगेन कर्मयोगेन चापरे ॥ २४ ॥ अन्ये त्वेवमजानंतः श्रुत्वान्येभ्य उपासते ॥ ते ऽपि चातितरंत्येव मृत्युं श्चितपरायणाः॥ २५॥ यावत्संजायतेकिचित्सत्त्वं स्थावरजंगमम्॥ क्षेत्र क्षेत्रज्ञसंयोगात्तद्विद्धि भरतर्षभ ॥ २६ ॥ समं सर्वेषुभूतेषुतिष्ठंतंपरमेश्वरम् ॥ विनश्यतस्वविन इयन्तं यः पर्यति स पर्यति ॥ २७ ॥ समंप इयन्तिसर्वत्रसमवस्थितमीइवरम् ॥ नहिनस्त्या

९२

त्मनात्मानं ततो यातिपरांगतिम्॥ २८॥ प्रकृ त्येवचकर्माणि क्रियमाणानिसर्वशः ॥ यःपर्यति तथात्मानमकर्तारं स पश्यति ॥ २९॥ यदा भूतपृथग्भावमेकस्थमनुपर्यति ॥ तत एव विस्तारं ब्रह्म संपद्यते तदा ॥ ३० ॥ अनादित्वा ब्रिर्गुणत्वात्परमात्यायमन्ययः ॥ श्रारीररूथोऽपि कौन्तेय न करोति न छिप्यते ॥३१॥ यथासर्व गतं सौक्ष्म्यादाकाशं नोपिछिप्यते ॥ सर्वत्राव

93

स्थितो देहे तथात्मा नोपछिप्यते ॥ ३२ ॥ यथा प्रकाशयत्येकः कृत्स्नं छोकमिमं रविः॥ क्षेत्रं क्षेत्री तथा कृत्स्नं प्रकाशयतिभारत॥३३॥ क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोरेवमंतरं ज्ञानचक्षुषा ॥ भूतप्रकृति मोक्षं चये विदुर्याति ते परम् ॥ ३४ ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्मविद्यायां योग शास्त्रे श्रीकृष्णार्जुनसंवादेप्रकृतिपुरुषयोगोनाम त्रयोदशोऽध्यायः॥ १३॥ ॥ श्रीभगवानु

वाच ॥ परं भूयः प्रवस्यामि ज्ञानाना ज्ञान ९३ मुत्तमम् ॥ यज्ज्ञात्वा सुनयः सर्वे परां सिद्धि मितोगताः ॥ १ ॥ इदं ज्ञानश्रुपाशित्य मम साधम्यमागताः ॥ सर्गेऽपि नोपनायन्ते प्रख्ये। न व्यथन्ति च ॥ २ ॥ सम योनिर्महद्भ तस्मिन् गर्भे द्धाम्यहम् ॥ संभवः सर्वभूतानां ततो अवति भारत ॥ ३ ॥ सर्वयोनिषु कौतेय मूर्तयः संभवाति याः ॥ ताषां ब्रह्म महद्योनिरहं

न्द

) <u>v</u>

. %

बीजपदः पिता ॥४॥ सत्त्वंरजस्तम इति गुणाः प्रकृतिसंभवाः॥ निबधंतिमहाबाहो देहे देहिन मन्ययम् ॥ ५ ॥ तत्र सत्त्वं निर्मछत्वात्प्रका श्कमनामयम् ॥ सुखसंगेन बभ्राति ज्ञानसंगेन चानघ ॥६॥ रजो रागात्मकं विद्धि तृष्णासंगस मुद्भवम् ॥ तन्निवधाति कौतेय कर्मसंगेन देहि नम् ॥ ७ ॥ तमस्त्वज्ञानजं विद्धि मोहनं सर्वदे हिनाम्॥प्रमादाङस्यनिद्राभिस्तन्निबन्नाति भा

रत ॥ ८॥ सत्त्वं सुले संजयति रजः कर्मणिभा रत ॥ ज्ञानमावृत्य तु तमः प्रमादे संजयत्युत ॥ ९॥ रजस्तमश्चाभिभूय सत्त्वं भवति भारत ॥ रनः सत्त्वं तमश्चेत्र तमःसत्त्वं रजस्तथा ॥ १०॥ सर्वद्वारेषु देहेऽस्मिन्प्रकाश उपनायते ॥ ज्ञानं यदा तदा विद्यादिवृद्धं सत्त्वामित्युत् ॥ लोभःप्रवृत्तिरारंभः कर्मणामश्रमःस्पृहा॥ रजस्ये तानि जायंते विवृद्धे भरतर्षभ ॥ १२ ॥ अप्रका

ere.

ह्योऽप्रवृत्तिश्च प्रमादा मोह एव च ॥ तमस्ये॥ तानि जायंते विवृद्धे कुरुनंदन ॥१३॥ यदासत्त्वे प्रबृद्धे तु प्रलयं याति देहभृत् ॥ तदोत्तमविदाँ छोकानमलान्यतिपद्यते ॥ १८ ॥ रजसि प्रलयं गत्वा कर्मसंगिषुजायते ॥ तथा प्रसीनस्तमसि

सूढयोनिषुजायते ॥ १५ ॥ कर्मणःसुकृतस्याहुः सात्त्रिकं निर्मछं फछम् ॥ रजसस्तु फछं दुःखम ज्ञानंतमसः फछम् ॥१६॥ सत्त्वात्संजायते ज्ञानं

नी. | रजसो छोभएव च ॥ प्रमादमोही तमसो भवतोऽ ज्ञानमेव च ॥ १७॥ ऊच गच्छंति सत्त्वस्था मध्ये तिष्टंति राजसाः॥ जयन्यग्रुणवृत्तिस्थाअघौ गच्छंति तामसाः॥ १८॥ नान्यं गुणेभ्यः कर्ता रं यदा द्रष्टानुपञ्यति ॥ गुणेभ्यश्च परं वेति मद्भावं सोऽधिगच्छति ॥ १९॥ गुणानेतानती त्यत्रीन्देहीदेहसमुद्रवान् ॥ जन्ममृत्युजरादुःख र्विमुक्तोऽमृतमञ्जुते ॥ २० ॥ अर्जुन उवाच ॥

कैछिंगैस्रीच् गुणानेतानतीतो भवति प्रभो ॥ किमाचारः कथंचैतांस्रीन्गुणानतिवर्त्तते ॥२१॥ श्रीभगवानुवाच ॥ प्रकाशं च प्रवृत्तिं च मोहमेव च पांडव ॥ न द्वेष्टिसंप्रवृत्तानि न निवृत्तानिकां क्षति ॥ २२ ॥ उदासीनवदासीनो गुणैयाँनविचा ल्यते ॥ गुणावर्त्ततइत्येवयोऽवतिष्ठति नेगते ॥ २३ ॥ समदुः खसुखः स्वस्थः समछोष्टाश्मकां चनः ॥ तुरुपित्रयात्रियो धीरस्तुल्यनिदात्मसंस्तु

गी | तिः ॥२४॥ मानापमानयोस्तुल्यस्तुल्योनित्रारि पक्षयोः ॥ सर्वारंभपरीत्यागीगुणातितः स उच्य ते॥ २५॥ मां च योऽव्यभिचारेण भक्तियोगेन सेवते ॥ सगुणान्समतीत्यैतान्ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥। २६॥ ब्रह्मणो हि प्रतिष्ठाहमनृतस्यान्ययस्य। च॥ ज्ञाङ्वतस्य च धर्मस्य सुखस्यैकांतिकस्य च ॥ २७ ॥ इति श्रीमद्भगवः गुणत्रयविभागयो गो नामचतुद्शोऽध्यायः ॥ १४ ॥ श्रीभगवान

क्

वाच ॥ ऊर्ष्वमूलमघः शाखमश्वत्थं प्राहुरव्य यम् ॥ छंदांसि यस्य पर्णानि यस्तं वेद स वेद वित् ॥ १ ॥ अधश्रोर्धे प्रस्तास्तस्यशाखागुण प्रवृद्धाविषयप्रवाला ॥ अधश्रमुलान्यनुसंतता निकर्मां वुबंधीनि मचुष्य छोके ॥ २ ॥ न रूपमस्ये इतथोपळभ्यतेनांतोनचादिर्नचसंप्रतिष्ठा ॥ अश्व त्थमेनं सुविद्धदमूलमसंगरास्रेण दहेन छित्त्वा ॥ ३॥ ततः पदं तत्परिमानितव्यं यस्मिन्गता

2.74

मी.

D LO

न निवर्त्ति भ्रूयः ॥ तमेव चाद्यं पुरुषं प्रपृये यतः प्रवृत्तिः प्रसृता पुराणी ॥ ४ ॥ निर्मान मोहा जितसंगदोषा अध्यात्मनित्या विनिवृत्त कामाः ॥ इंडोविंमुक्ताःसुखदुःखसंज्ञेर्गच्छंत्यमू ढाः पद्मव्ययं तत् ॥ ६ ॥ न तद्रासयते सूर्यो न श्रांको न पानकः ॥ यद्गत्वा न निव र्तिते तद्धाम परमं मम ॥ ६ ॥ समैवांशो जीवलो के जीवभूतः सनातनः ॥ मनः षष्ठानीद्रियाणि

अ

16

प्रकृतिस्थानि कर्षति ॥ ७ ॥ शरीरं यद्वा प्रोति यच्चाप्युत्कामतीश्वरः ॥ गृहीत्वैतानि संयाित वायुर्गेघानिवाशयात् ॥ ८॥ अत्रेत्रं चक्षुः। स्पर्शनं च रसनं त्राणमेव च ॥ अधिष्ठाय मन श्चायं विषयानुपसेवते ॥ ९ ॥ उत्क्रामंतं स्थितं वापि भुंजानं वा गुणान्वितम् ॥ विमूढा नाजु पर्यंति पर्यंति ज्ञानचक्षुषः ॥ १० ॥ यतंतो योगिनश्चैनं पर्यंत्यात्मन्यवस्थितम् ॥ यतंतो मीं

36

ऽप्यक्रतात्मानो नैनं पश्यंत्यचेतसः ॥ ११ ॥ यदादित्यगतं तेजो जगद्भासयतेऽसिलस्य ॥ यच न्द्रमसि यचामौ तत्तेजो विद्धिमामकस्य ॥ १२॥ गामाविश्य च भूतानि घारयाम्यहमोजसा पुष्णामि चौषधीः सर्वाः स्रोमो भूत्वा रसात्मकः ॥ १३ ॥ अहं वैश्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहम श्रितः ॥ प्राणापानसमायुक्तः पचाम्यत्रं चतुर्वि घम् ॥ १४ ॥ सर्वस्य चाइं त्हिंद् सिन्निविष्टो

38.

9%

RE

मत्तःस्मृतिर्ज्ञानमपोइनं च ॥ वेदैश्व सर्वेरहमेव वेद्यो वेदान्तकृद्वेदविदेव चाहम् ॥ १५ ॥ द्वाविमौ पुरुषो छोके क्षरश्चाक्षर एवं च ॥ क्षरः सर्वाणि भ्रुतानि कूटस्थोऽक्षरउच्यते ॥ १६॥ उत्तमः पुरुषस्त्वन्यः परमात्मेत्युदाहृतः ॥ यो छोकत्रयमाविश्य विभक्त्यव्यय ईश्वरः ॥ १७॥ यस्मात्क्षरमतीतोऽहमक्षराद्पिचोत्तमः॥अतोऽ िस्म छोके वेदे च प्रथितः पुरुषोत्तमः ॥ १८॥ 39

की यो सामेवमसंसूढो जानाति पुरुषोत्तसम् ॥ सस वैविद्रजति मां सर्वभावेन भारत्।। १९॥ इति गुद्धतमं शास्त्रिमिद्धुकं मयान्य ॥ एतद्बुद्धा बुद्धिमान्स्यात्कृतकृत्यश्च भारत ॥ २०॥ इति श्रांमद्रगव॰ पुरुषोत्तमयोगो नाम पंचद्शोऽ च्यायः ॥ १६ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ अभयं सत्त्वसंशुद्धिर्ज्ञानयोगव्यवस्थितिः ॥ दानंद मश्च यज्ञश्च स्वाच्यायस्तप आर्जवम् ॥

खुक

अहिंसासत्यमकोधस्त्यागः शांतिरपैशुनम् ॥ द्या भूतेष्वछोळुप्त्वं मार्द्वं हीरचापलम् ॥ २॥ तेजः क्षमा धृतिः शौचमद्रोहो नातिमानिता ॥ भवंति संपदं दैवीमभिजातस्य भारत ॥ ३ ॥ दंभो दुपौंऽभिमानश्च क्रोधः पारुष्यमेव च॥ अज्ञानं चाभिजातस्य पार्थं संपद्मासुरीम् ॥४॥ देवीसंपद्भिमोक्षाय निबंधायासुरीमता ॥ मा शुचः संपदंदैवीमभिजातोऽसिपांडव ॥ ५ ॥ द्वौ

गी. भूतसर्गों छोकेऽस्मिन्दैव आसुर एव च ॥ देवो १०० विस्तरशः श्रीक आसुरं पार्थ मे शुणु ॥ ६ ॥

38

अ०

प्रवृत्ति च निवृत्ति च जना न विदुरासुराः ॥ न शोचं नापि चाचारो न सत्यं तेषु विद्यते ॥ ७॥ असत्यमप्रतिष्ठं ते जगदाहुरनीश्वरम् ॥ अपर स्परसंभूतं विसन्यत्कामहेतुकम् ॥ ८॥ एतान् दृष्टिमवष्टभ्य नष्टात्मानोऽल्पनुद्धयः ॥ प्रभवं त्युत्रकर्माणः क्षयाय जगतोऽहिताः ॥ ९ ॥

काममाश्रित्यदुष्पूरंदंभमानमदान्विताः ॥ मोहा द्रगृहीत्वासद्त्राहान्त्रवर्त्ततेशुचित्रताः ॥ १०॥ चितामपरिमेयां च प्रख्यांतामुपाश्रिताः॥कामो पभोगपरमा एतावदितिनिश्चिताः ॥ ११ ॥ आ शापाश्यतिर्वद्धाः कामकोधपरायणाः ॥ ईहंते कामभोगार्थमन्यायेनार्थसंचयान् ॥ १२ इदमद्यमयालन्धिममंत्राप्स्येमनोरथम् ॥ इदम स्तीदमपि मे भविष्यति पुनर्धनम् ॥१३॥असौ

बी-३०१

मया इतः शुद्धिनिष्ये चापरानिष ॥ ईश्वरोऽ इमहं भोगी सिद्धोऽहं बलवानसुखी ॥ १८॥ आढचोऽभिजनवानस्मि कोऽन्योऽस्ति सहशो मया ॥ यक्षे दास्यामि मोदिष्य इत्यज्ञान विमोहिताः ॥ १५ ॥ अनेकचित्तविश्रांता मोहजालसमन्ताः ॥ प्रसक्ताः कामभोगेषु पतंति नरकेऽशुचौ ॥ १६ ॥ आत्मसंभाविताः स्तब्धा धनमानमदान्विताः ॥ यजंते नामयज्ञे

37.

98

- C

स्ते दंभेनाविधिपूर्वकम् ॥ १७ ॥ अहंकारं बलं दर्भे कामं कोधं च संश्रिताः ॥ मामात्मपरदेहेषु प्रद्विषंतोऽभ्यसूयकाः ॥ १८ ॥ तानहं द्विषतः ऋरान्संसारेषुनराधमान् ॥ क्षिपाम्यजस्नमञ्जूभा नासुरीष्वेव योनिषु ॥ १९ ॥ आसुरी योनिमा पन्ना मुढा जन्मनि जन्मनि ॥ मामप्राप्येव कोंतेय ततो यांत्यधमां गतिम् ॥ २० ॥ त्रिविधं नरक स्येदं द्वारं नाज्ञनमात्मनः ॥ कामः कोधस्तथा

छोभस्तस्मादेतत्त्रयं त्यजेत्।। २१।। एतेर्विमुक्तः कोंतेय तमोद्वारेश्विभिनेरः ॥ आचरत्यात्मनः श्रेयस्ततो याति परांगतिम् ॥ २२ ॥ यःशास्त विधिमुत्सुज्य वर्ताते कामकारतः ॥ न स सिद्धि मवात्रोंति न सुखं न परां गतिम् ॥ २३ ॥ तस्मा च्छास्रं प्रभाणं ते कार्याकार्यव्यवस्थिती ॥ ज्ञा त्वा शास्त्रविधानोक्तं कर्म कर्तुभिहाईसि ॥२४॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सुब्रह्मविद्यायां यो

अ

गशा॰ दैवासुरसंपद्धिभागयोगो नाम षोडशो ऽध्यायः ॥१६॥ अर्जुन उवाच ॥ ये शास्त्रविधि मुत्सुज्य यजंते श्रद्धयाऽन्विताः ॥ तेषां निष्ठा तु का कृष्ण सत्त्वमाहो रजस्तमः॥ १॥ श्रीभ

गवाजुवाच ॥ त्रिविधा भवति श्रद्धा देहिनां सा स्वभावना ॥ सात्त्विका राजसी चैव तामसी चेति तां शृणु ॥ २ ॥ सत्त्वाजुरूपा सर्वस्य श्रद्धा भवति भारत ॥ श्रद्धामयोऽयं पुरुषो यो

यच्छ्रद्धः स एव सः ॥ ३ ॥ यजंते सात्त्विका वान्यक्षरक्षांसि राजसाः ॥ प्रेतान्धूतगणांश्चान्ये यजंते तामसा जनाः ॥ ।।। अञ्चास्त्रविद्धितं घोरं तप्यते ये तपोजनाः ॥ दंभाइंकारसंयुक्ताःकाम रागवलान्विताः ॥ ६ ॥ कर्षयंतः श्ररीरस्थं सूत श्राममचेतसः ॥ मां चैवांतः श्ररीरस्थं तान्वि द्ध्यासुरनिश्चयान् ॥ ६ ॥ आहारस्त्वपि सर्वस्य । १० त्रिविधो भवति प्रियः ॥ यज्ञस्तपस्तथादांनतेषां

Sign .

\$10

भेद्मिमं शृषु ॥ ७॥ आयुः सत्त्वबळारोग्यसुखे श्रीतिविवर्धनाः ॥ रस्याः स्निग्धाः स्थिरा हृद्या ॥ आहाराःसात्त्विकप्रियाः ॥८॥ कटम्ळळवणात्यु व्णतीक्षणकक्षविदाहिनः ॥ आहारा राजसस्येष्टा दुःखशोकामयप्रदाः ॥ ९ ॥ यातयामं गतरसं पूति पर्युषितं च यत् ॥ उच्छिष्टमपि चामेध्यं भोजनं तामसात्रियम् ॥ १०॥ अफडाकांक्षिभि र्यज्ञो विधिदृष्टो य इज्यते ॥ यष्टव्यमेवेति मनः

नी समाघाय स सारिवकः ॥११ ॥ अभिसंघाय तु १०४ फिलं दंभार्थमपि चेन यत् ॥ इज्यते अरतश्रेष्ठ तं यज्ञं विद्धिं राजसम् ॥ १२ ॥ विधिइनिमसृष्टात्रं मंत्रहीनमहाक्षणम् ॥ श्रद्धाविरहितं यज्ञं तामसं परिचक्षते ॥ १३ ॥ देवद्विनगुरुपाज्ञपूजनं शौचमार्जवम् ॥ ब्रह्मचर्यमहिंसा च शारीरं तप उच्यते ॥ १४ ॥ अनुद्रेगकरं वाक्यं सत्यं प्रिय । १०४ हितं च यत् ॥ स्वाष्यायाभ्यसनंचैव वाङ्मयं

अ.

तप उच्यते ॥ १५ ॥ मनःप्रसादःसौम्यत्वं मौन मात्मविनिग्रइः ॥ भावसंशुद्धिरित्येतत्तपो मा नसमुच्यते ॥ १६ ॥ श्रद्धया परया तप्तं तपस्त त्त्रिविधं नरैः ॥ अफलाकांक्षिभियुंकैः सात्त्विकं परिचक्षते॥ १७॥ सत्कारमानपूजार्थं तपोदं भेन चैव यत् ॥ क्रियते तिदृह प्रोक्त राजसं चछ मध्रवम् ॥ १८ ॥ मृढयाहेणात्मनो यत्पीडया क्रियते तपः ॥ परस्योत्सादुनार्थं वा तत्तामसमु गी दाहतम् ॥ १९ ॥ दातव्यमिति यद्दानं दीयते <u>ऽजुपकारिणे ॥ देशे काले च पात्रे च तहानंसा</u> त्त्वकं स्मृतम् ॥ २०॥ यजुप्रत्युपकारार्थफ्छ। मुद्दिस्य वा पुनः ॥ दीयते च परिक्षिष्टं तदाज समुदाहतम् ॥ २१ ॥ अदेशकाछे यदानमपात्रे भ्यश्च दीयते ॥ असत्कृतमवज्ञातं तत्तामसमुदा हतम् ॥ २२ ॥ ॐतत्सादिति निर्देशो ब्रह्म णिख्विविधः स्मृतः ॥ त्राह्मणास्तेनवेदाश्रयज्ञार्च

ख्

9.0

विहिताःपुरा ॥ २३ ॥ तस्मादोमित्युदाहत्य यज्ञदानतपः क्रियाः ॥ प्रवर्तते विधानोक्ताः सततं ब्रह्मवादिनाम् ॥ २४ ॥ तदित्यनभिसंघायफ्छं यज्ञतपः क्रियाः ॥ दानिक्रयाश्च विविधाः क्रियंते मोक्षकांक्षिभिः॥ २५ ॥ सद्रावेसाधुभावे च सदित्येतत्त्रयुज्यते ॥ प्रशस्ते कर्मणि तथा सच्छन्दः पार्थं युज्यते ॥ २६ ॥ यज्ञेतपसिदाने च स्थितिः सदिति चोच्यते ॥ कर्मं चैव तद्

मी- थींयं सदित्येवाभिधीयते ॥ २७ ॥ अश्रद्धया अ १०६ हितं दत्तं तपस्तप्तं कृतं च यत्।। असिदित्युच्यते । १८ पार्थ न च तत्प्रेत्य नो इह ॥ २८॥ इतिश्रीमद्र गव ॰ श्रद्धात्रययोगो नामसप्तद्शोऽध्यायः॥ १७॥ अर्जुन उवाच ॥ संन्यासस्य महाबाहो तत्त्विभ च्छामि वेदितुम् ॥ त्यागस्य च ह्विकेशपृयक्के शिनिषूद्न ॥ १ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ काम्यानां ॥ १०६ कर्मणां न्यासं संन्यासं कत्यो विदुः ॥ सर्व

कर्मफल्टत्यागं त्राहुस्त्यागं विचक्षणाः॥ २ ॥ त्याज्यं दोषवदित्येके कर्मशाहुर्मनीपिगः ॥ यज्ञदानतपः कर्म न त्याज्यभिति चापरे ॥३॥ निश्चयं शुणु मे तत्र त्यागे भरतसत्तम ॥ त्यागो हि पुरुषव्यात्र त्रिविधः संप्रकीर्तितः ॥४॥ यज्ञ दानतपःकर्म न त्याच्यं कार्यमेव तत्॥ यशो दानं तपश्चैव पावनानि मनीषिणाम्॥ ५ ॥ एता न्यिप तु कर्माणि संगं त्यक्तवा फडानि च ॥

300

37°

38

96

सत्त्वसमाविष्टो मेधावी छिन्नसंशयः ॥ १०॥ नंहि देहभृता शक्यं त्यकुं कर्माण्यशेषतः॥यस्तु कर्मफलत्यागीसत्यागीत्यभिधीयते॥ ११॥अनि ष्टिमिष्टंमिश्रंचित्रविधंकर्मणःफल्रम् ॥ अवत्य त्यागिनां प्रेत्य न तु संन्यासिनां कचित्॥१२॥ पंचैतानि महाबाहोकारणानि निबोधमे ॥ सां ख्ये कृतान्ते प्रोक्तानि सिद्धये सर्वकर्मणाम्॥१३ अधिष्ठांन तथाकर्ता कारणं च पृथग्विधम्॥वि

विधाश्च पृथक्चेष्टा दैवं चैवात्र पंचमस् ॥ १८ ॥ रिश्वाङ्मनोभिर्यत्कर्मप्रारभते नरः ॥ न्याय्यं वा विपरीतं वा पंचैते यस्य हेतवः ॥ १५॥ तत्रैवं सति कत्तरिमात्मानं केवछं तु यः ॥ पर्य त्यकृतबुद्धित्वात्र स पर्यति ॥ १६ ॥ यस्य नाइंकतो भावो बुद्धिर्यस्य न छिप्यते ॥ इत्वापि स इमाँ छोकान्न इांतन निबच्य ते ॥ १७ ॥ ज्ञानं ज्ञेयंपरिज्ञाता त्रिविधा कर्म

37.

90

94

चोदना ॥ कारणं कर्म कतीत त्रिविधः कर्म संग्रहः॥ १८॥ ज्ञानं कर्म च कत्तां च त्रिधेवगुण भेद्तः ॥ प्रोच्यते गुणसंख्याने यथावच्छुणु ता न्यपि ॥ १९ ॥ सवभूतेषु यनेकं भावमव्ययमी। क्षते ॥ अविभक्तं विभक्तेषु तज्ज्ञानं विद्धि सा त्विकम् ॥२०॥ पृथक्तीन तु यज्ज्ञानं नाना भावान्पृथग्विधान् ॥ वेति सर्वेषु सूतेषु तज्ज्ञा नं विद्धि राजसम् ॥ २१ ॥ यतु क्रत्स्नवदेक

गी- स्मिन्कार्ये सक्तमहैतुकम् ॥ अतत्त्वार्थेवदृर्पं च १०९ तत्तामस्मुदाहतम् ॥ २२ ॥ नियतं संगरिह तमरागद्देवतः कृतम् ॥ अफलप्रेप्सना कर्मयत्त त्सात्तिक मुच्यते ॥ २३ ॥ यत्त कामेप्सना कमें साइंकारेण वा पुनः ॥ क्रियते बहुलाया सं तद्राजसमुद्राहतम् ॥ २४ ॥ अनुवंधं क्षयं हिंसामनवेक्य च पौरुषम् ॥ मोहादारभ्यतेकर्म् यत्तत्तामसमुच्यते ॥ २५ ॥ मुक्तसंगोऽनहंवादी

अ

धृत्युत्साइसमन्वितः ॥ सिद्धचिसद्योनिविका रः कर्ता सात्त्विक उच्यते ॥ २६ ॥ रागीकर्म फलप्रेप्सुर्छन्धो हिंसात्मकोऽश्चिः ॥ हर्षशोका न्वितः कर्ता राजसः परिकीर्तितः।॥.२७ ॥अय क्तः प्राकृतः स्तन्धः शठो नैष्कृतिकोऽलसः॥ विषादी दीर्घसूत्री च कर्ता तामस उच्यते ॥ २८ ॥ बुद्धेभेंदं धृतेश्वेव गुणतिस्त्रविधं शृणु॥ प्रोच्यमानमशेषेण पृथक्त्वेन घनंजय ॥ २९॥

380

प्रवृत्ति च निवृत्ति कार्याकार्ये अयाभये॥ बंधं मोक्षं च या वेत्ति बुद्धिः सा पार्थ सात्तिवकी ॥३०॥ यया धर्ममधर्म च कार्य चाकार्यमेव च ॥ अय थानत्प्रजानाति बुद्धिः सा पार्थ राजसी ॥३१॥ अधर्मे धर्ममिति या मन्यते तमसावृता ॥ सर्वा र्थान्विपरितांश्रबुद्धिः सा पाथ तामसी ॥ ३२॥

भृत्या यया घारयते मनः प्राणेद्रियाक्रियाः ॥

योगेनाव्यभिचारिण्या घृतिः सा पार्थ सात्त्व

की ॥ ३३ ॥ यया तु धर्मकामार्थान्धृत्या धार यतेऽर्जुन ॥ प्रसंगेन फलाकांक्षी घृतिः सा पार्थ॥ राजसी ॥ ३४ ॥ यया स्वप्नं भयं शोकं विषादं मद्मेव च। नविधुंचति दुर्मेधा धृतिः सा पार्थ तामसी ॥ ३५ ॥ सुखं त्विदानीं त्रिविधं शृणु मे अरतवर्षभ ॥ अभ्यासाद्रमते यत्र दुःखांतं च निगच्छति ॥ ३६ ॥ यत्तद्रप्रेविषामिव परिणा मेऽमृतोपमम् ॥ तत्सुखं सात्त्विकं प्रोक्तमात्मबु

गी.

38

दिप्रसाद्जम् ॥ ३७॥ निषयें द्रियसंयोगाद्यत्त द्येऽमृतोपम् ॥ परिणासे विषमिव तत्सुखं राजसं स्मृतम् ॥ ३८ ॥ यद्ये चानुबंधे च सुखं मोहनमात्मनः॥ निद्रालस्यप्रमादोत्थं तत्तामस मुदाहतम् ॥ ३९॥ न तद्सित पृथिव्यां वा दिवि देवेषु वा पुनः ॥ सत्त्वं शकृतिजैर्मुक्तं यदे भिः स्यात्त्रिभर्गुणैः ॥ ४० ॥ ब्राह्मणक्षात्रिय विशां शूद्राणां च परंतप ॥ कर्माणि प्रविभ

母,

36

388

क्तानि स्वभावप्रभवेर्गुणैः ॥ ४१ ॥ शमोद्मस्त पः शोचं क्षांतिरार्जवमेवच ॥ ज्ञानंविज्ञानमास्ति क्यं ब्रह्मकर्मस्वभावजम् ॥ ४२ ॥ शौर्य तेजो धृतिर्दाक्ष्यं युद्धे चाप्यपछायनम् ॥ नमीश्वरभावश्च क्षात्रं कर्म स्वभावजम् ॥ ४३ ॥ कृषिगोरक्ष्यवाणिज्यं वैश्यकमं स्वभावजम् ॥ परिचयोत्मकं कर्म शुद्रस्यापि स्वभावजम् ॥ ४४ ॥ स्वे स्वे कर्मण्यभिरतः

गीं सिर्दि उभते नरः ॥ स्यद्भि-रतः निर्दि तथा विद्ति तच्छुणु ॥ ४६ ॥ यतः प्रवृत्तिर्भू १८ तानां येन सर्वभिदं ततम् ॥ स्वक्ष्मणा तमभ्य च्यं सिद्धि विदाति मानवः ॥ ४६ ॥ श्रेयान्स्वध मों विग्रुणः परधर्मात्स्व ग्राष्ट्रितात् ॥ स्वभावनि यतं कर्म कुर्वन्नामोति किल्विषम् ॥ ४७॥ सह जं कर्म कोंतेय सदोषमि न त्यनेत् ॥ सर्वारं भा हि दोषेण धूमेनामिरिवावृताः ॥ ४८॥ अस

क्तबुद्धिःसर्वत्र जितात्मा विगतस्पृहः ॥ नैष्कम्यं॥ सिद्धिपरमांसंन्यासेनाधिगच्छति ॥ ४९ ॥ सिद्धि प्राप्तोयथा ब्रह्म तथाप्नोति निबोधमे ॥ समासेनै वकोंतेय निष्ठा ज्ञानस्य या परा ॥ ५० ॥ बुद्धचा विशुद्धया युक्तोधृत्यात्मानंनियम्यच ॥ श्रन्दा द्विनवषयांस्त्यक्तवा रागद्वेषौ व्युद्स्य च ॥५१॥ विविक्तसेवी छच्वाञ्ची यतवाक्कायमानसः ध्यानयोगपरौनित्यंवैराग्यंसमुपाश्रितः ॥ ५२ ॥ गी. अहंकारं बळं द्रें कामं क्रोधं परिश्रहम् ॥ विमु च्य निममः शांतो ब्रह्मभूयाय कल्पते ॥ ६३ ॥ त्रसभूतः प्रसन्नात्मा न शोचित कांक्षित ॥ समःसर्वेषु सूतेषु मद्रांति लभते पराम् ॥ ५४ ॥ भत्तया मामभिजानाति यावान्यश्वास्मि तत्त्व तः॥ ततो मां तत्त्वतो ज्ञात्वा विश्वते तद्नंत रम् ॥ ५५ ॥ सर्वकर्माण्यपि सदा कुर्वाणो मद्भचपाश्रयः ॥ मत्प्रसादादवाप्नोति ज्ञार्वतं

अ

पद्मन्ययम् ॥ ५६ ॥ चेतसा सर्वकर्माणि मयि संन्यस्य मत्परः ॥ बुद्धियोगसुपाश्रित्य माचित्तः सततं भव ॥ ५७ ॥ मिचतः सैर्नेदुर्गाणि मत्प्र सादात्तरिष्यसि॥ अथ चेत्त्वमहंकारात्र श्रोष्य सि विनंक्ष्यसि ॥ ५८ ॥ यदहंकारमाश्रित्य न योत्स्य इति मन्यसे ॥ मिथ्येषव्यवसायस्ते प्रक् तिस्त्वां नियोक्ष्यति ॥ ५९ ॥ स्वभावजेन कौ

गीः तिय निबद्धः स्वेन कर्मणा ॥ कर्तुनेच्छिसि यन्मो अ॰ इत्करिष्यस्यवद्योऽपि तत् ॥ ६० ॥ ईश्वरः १८ सर्वभूतानांहहेशेऽर्जुन तिष्ठति ॥ श्रामयन्सर्वभू तानि यंत्रारूढानि मायया ॥ ६१ ॥ तमेव श्रणं गच्छ सर्वभावेन भारत ॥ तत्प्रसादात्परां शांति स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम् ॥ ६२ ॥ इति ते ज्ञानमाख्यातं गुह्माद्वस्यतं मया ॥

विमृइयैतद्शेषेण यथेच्छसि तथा कुरु ॥ ६३॥ सर्वग्रह्मतमं भ्रूयः शृणु मे परमं वचः ॥ इष्टोऽ सि मे हढमतिस्ततो वक्ष्यामि ते हितम् ॥६४॥ मन्मना भव मद्रको मद्याजी मां नमस्क्रह ॥ मामेवैष्यसि सत्यं ते प्रतिजाने त्रियोऽसिंमे।६५॥ सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं श्ररणं त्रज ॥ अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि माशुचः॥६६॥ इदं तेनातपस्काय नाभक्ताय कदाचन ॥ नचा

की. शुश्रवने वाच्यं नच मां योऽभ्यसूयति ॥ ६७ ॥ य इद परमं गुद्ध मद्रकेष्यभिधाल्यति ॥ भक्ति १८ मिय परां कृत्वा मामेवैष्यत्यसंशयः ॥ ६८॥ न च तस्मान्मनुष्येषु कश्चिन्मे भियकृत्तमः ॥ अविता नचमेतस्माद्न्यः प्रियतरो भ्रवि ॥६९॥ अच्येष्यते च य इमं धर्म्य संवादमावयोः ॥ ज्ञानयज्ञेनतेनाह्यिष्टःस्यामितिमेमतिः॥७०॥

श्रद्धावाननसूयश्र शृणुयाद्। पियो नरः ॥ सोऽपि मुक्तःशुभौद्योकान्त्राष्ट्रयातपुण्यकर्मणाम् ॥७१॥ काचिदेतच्छूतं पार्थ त्वयैकात्रेण चेतसा कचिद्ज्ञानसम्मोहः प्रनष्टस्ते धनंजय ॥ ७२ ॥ अर्जुन उवाच ॥ नष्टो मोहः स्मृतिर्छन्धा त्वत्प्रसादान्मयाच्युत ॥ स्थितोऽस्मि गतसंदेहः कारिष्ये वचनं तव ॥ ७३ ॥ संजय उवाच ॥ इत्यहं दासुदेवत्य पार्थस्य च महातमनः ॥ संवा

दिमममश्रीषमद्धतं रोमहर्षणम् ॥ ७४ ॥ व्याप्त प्रसादाच्छुतवानेत दुश्यमहं परम् ॥ योगं योगे रवरात्कृष्णात्साक्षात्कथयतः स्वयम् ॥ ७५ ॥ राजन्संस्वृत्य संस्वृत्य संवाद्मिसमद्भुतम् केशवार्जनयोः पुण्यं ह्वामिच सुहुर्सुहुः ॥७६॥ तच संस्मृत्य संस्मृत्य कप्यत्यद्धतं हरैः विस्मयो मे महात्राजन् ह्रष्यामि च पुनः पुनः

॥ ७७ ॥ यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थौ धनु

अ•

\$ E

धरें ॥ तत्र श्रीविजयो श्रुतिधुं वानीतिमीतिमम ॥ ७८ ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतासूपनिषत्सु ब्रह्म विद्यायांयोगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जनसंवादे मोक्षसं न्यासयोगो नामाऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ पुस्तक मिलनेका ठिकाना-गंगाविष्णु श्रीकृष्णदास, " छक्ष्मीवेंकटेश्वर" छापाखाना, कल्याण-सुबई.

श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीमस्क्मीवैकटेशाय नमः ॥ ॥ अथ विष्णुसद्दस्रनामप्रारंभः ॥ यस्य स्मरणमात्रेण जन्मसंसारबन्धनात् ॥ विमुच्यते नमस्तरूमे विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ ३ ॥ नमःसम स्तभूतानामादिभूताय भूभृते ॥ अनेकह्रपह्रपा य विष्णवे प्रभविष्णवे ॥ २ ॥ वैशंपायन उवा च ॥ श्रुत्वा धर्मानरोषेण पावनानि च सर्वशः ॥ युधिष्ठिरः शांतनवं पुनरेवाभ्यभाषत ॥ ३

किमेकं देवतं छोके कि वाप्येकं परायणम्।। स्तुव ११९ नः कं कमर्चतः प्राप्नुयुमीनवाः शुभम्॥ ४॥ को धर्मः सर्वधर्माणां अवतः परमो मतः ॥ कि जपन्युच्यते जन्तुजेन्मसंसारबन्धनात् ॥ ५ ॥ भीष्म खबाच ॥ जगत्प्रभुं देवदेवमनंतं पुरुषोत्त मम् ॥ स्तुवन्नामसङ्ख्रेण पुरुषः सततात्थितः। ॥ ६ ॥ तमेव चार्चयन्नित्यं भक्तया पुरुषमञ्य ११ यम् ॥ ध्यायन्स्तुवन्नमस्यंश्च यजमानस्तमेवच

स

॥७॥ अनादिनिधनं विष्णुं प्रवंद्योकमहरू परम् ॥ छोकाष्यक्षं स्तुवन्नित्यंसर्वदुःखातिगो भवेत्।८। त्रझण्यंसर्वधर्मज्ञं छोकानां कीर्तिवर्धनम् ॥ छोक नाथं महद्भतं सर्वभूतभवाद्भवम् ॥ ९ ॥ एषमे प्तर्वधर्माणांधमोंऽधिकतमोमतः ॥ यद्गत्तया पुंडरीकाक्षं स्तवरचेत्ररः सद्।॥ १०॥ परमं यो महत्तेजः परमं यो महत्तपः ॥ परमं यो महद् त्रह्म परमं यः परायणम् ॥ ३३ ॥ पवित्राणांपवि

तानि तानि वक्ष्यामि भूतये ॥ १५ ॥ ऋषिनां

श्रांसहस्रक्ष वेर्व्यासो महासुनिः ॥ छंरोऽनुषुष् तथा देवा अगवान् देवकी धुतः ॥ १६ ॥ विष्णुं जिष्णुं महाविष्णुं प्रभविष्णुं महेर्नरम् ॥ अनेक ह्मपरेत्यांतं नमामि पुरुषोत्तमम् ॥१७॥ अस्य श्रीविष्णोद्दिव्यसहस्रनाम् स्तोत्रमहामंत्रस्य भगवान्वेदव्यासऋषिः॥अनुष्टुप्छंदः ॥श्रीकृष्णः परमात्मा श्रीमन्नारायणो देवता ॥ अमृता शुद्धवोभाज्जिरिति बीजम् ॥ देवकीनंदनः स्रष्टेति

348

वि शिक्तिः ॥ त्रिसामा सामगः सामिति हृद्यम् ॥ शंलभन्नंदकीचक्रीतिकालकम् ॥ शार्क्रथन्वाग दाधरइत्यस्त्रम् ॥ रथांगपाणिरक्षोभ्य इतिकव चम् ॥ उद्भवः क्षोभणो देव इति परमो मंत्रः ॥ श्रीकृष्णप्रीत्यर्थे विष्णोद्धिव्यसहस्रनामस्तोत्रजपे। विनियोगः ॥ अथकरन्यासः ॥ ॐ उद्गगयअं गुष्ठाभ्यांनमः॥ॐ क्षोभणाय तर्जनीभ्यां नमः॥ ॐ देवाय मध्यमाभ्यां नमः ॐ उद्भगय

नामिकाभ्यां नमः ॥ ॐ क्षोभणायकनिष्ठिका भ्यां नमः ॥ ॐ देवाय करतलकरपृष्टाभ्यां नमः ॥ इतिकरन्यासः ॥ अथ हृद्यादिषडंग न्यासः ॥ सुत्रतः सुमुखः सूक्ष्मः ज्ञानाय हृदया य नमः॥ सहस्रमुर्धा विश्वात्मा ऐश्वर्यायशिरसे स्वाहा ॥ सहस्राचिः सप्तजिहः शक्तये शि खायै वषट् ॥ त्रिसामा सामगः साम बङाय कवचायहुम् ॥ रथांगपाणिरक्षोभ्यः तेजसेनेत्रा

वि• भ्यांवोषद् ॥ शार्क्जयन्वागदाधरः वीर्याय अस्ता सन यफट् ॥ ऋतुः सुदर्शनः कालः भूर्भुवः स्वरोम् दिग्वंधः ॥ इति हृद्यादिन्यासः ॥ ॥ ॥ अथ ध्यानस्। क्षीरोदन्वत्प्रदेशेशुचिमाणिविल्सत्सैकतेमी क्तिकानांमालाक्लप्तासनस्थः स्फटिकमणिनि भैंमौं िककेमी इतांगः ॥ शुभैरभैरदभैरूपरिविरचि तैर्फ्रेक्तपीयूषवर्षेरानंदी नः पुनीयादरिनछिनगदा

शंखपाणिर्मुकुंदः ॥ १॥ अथवा ॥ भूः पादौयस्य नाभिवियद्सुरनिस्धंद्रसूर्योचनेत्रे कर्णावाज्ञा शिरो चौर्मुखमपि दहनो यस्य वास्तेयमन्धिः॥ अंतःस्थं यस्यविइवं सुरनरखगगोभोगिगंधर्वदै त्येश्चित्रं रंरम्यते तं त्रिभुवनवपुषं विष्णुमीशंन मामि॥ २॥ अथवा॥ ज्ञांताकारं भुजगञ्चयनं पद्मनाभं सुरेशं विश्वाधारं गगनसदृशं मेघवण शुभांगम् ॥ छक्ष्मिकांतं कमछनयनं योगिभि

च्यानगम्यं वंदेविष्णुं भवभयहरं सर्वलोकिकना थम् ॥ ३ ॥ अथवा ॥ मेघइयामंपीतको रोयवासं १२इ श्रीवत्सांकं कौरुतुभोद्धासितांगम् ॥ पुण्योपेतंपुं

डरीकायताक्षंविष्णुं वंदे सर्वछोकैकनाथम्॥४॥ अथवा ॥ सञ्चांकचकं सिकरीटकुंड इं सपीत वह्नं सरसीरुहेक्षणम् ॥ सहारवक्षःस्थलकोस्तुभ श्रियं नमामि विष्णुं शिरसा चतुर्भुजम् ॥ ५ ॥ ॐ विद्वं विष्णुर्वषद्कारो भूतभव्यभवत्त्रभुः॥

सः

भूतकुद्भृतभृद्रायो भूतात्माभूतभावनः ॥ १ ॥ पूतात्मा परमात्माच मुकानांपरमागतिः अन्ययः पुरुषः साक्षी क्षेत्रज्ञोऽक्षर एव च ॥२॥ योगो योगविदां नेता प्रधानपुरुषेश्वरः ॥ नार सिंहवपुः श्रीमान् केशवः पुरुषोत्तमः ॥ ३ ॥ सर्वः शर्वः शिवः स्थाणुर्भूतादिनिधिरव्ययः॥ संभवो भावनो भर्ता प्रभवः प्रभुरिश्वरः ॥ ४ ॥ स्वयंभूः शंभुरादित्यः पुष्कराक्षो

महास्वनः ॥ अनादिनिधना धाता विधाता धातुरुत्तमः ॥ ५ ॥ अप्रमेयो ह्रषीकेशः पद्म नामोऽमरप्रभुः ॥ विश्वकर्मा मनुस्त्वष्टारूथवि ष्टः स्थविरो ध्रवः ॥ ६ ॥ अग्राह्मः ज्ञाश्रतः कृष्णो लोहिताक्षः प्रतर्दनः ॥ प्रभूतिस्रिककु

ब्धाम पवित्रं मंगळं परम् ॥ ७॥ ईशानः प्राणदः प्राणो ज्येष्टः श्रेष्ठः प्रजापतिः ॥ हिरण्यगर्भीभूग १२४ भी माधवो मधुसूदनः॥ ८ ॥ ईश्वरोविकमी

धन्वी मेघावी विक्रमः क्रमः ॥ अनुत्तमो दुरा धर्षः कृतज्ञः कृतिरात्मवाच् ॥ ९ ॥ सुरेशः श रणं शर्मविश्वरेताः प्रजाभवः ॥ अहःसंवत्सरो च्यातः प्रत्ययः सर्वदृर्शनः ॥ १० ॥ अजः सर्वे श्वरः सिद्धः सिद्धिः सर्वोदिरच्युतः ॥ वृषाकपि रमेयात्मा सर्वयोगविनिःसृतः ॥ ११ ॥ वसुर्वसु मनाः सत्यः समात्मासंमितःसमः ॥ अमोघः पुण्डरीकाक्षो वृषकर्मा वृषाकृतिः॥१२॥ रुद्रो

चपेंद्रो वामनः प्रांगुरमोघः शुचिहर्जितः ॥ अ तींद्रः संग्रहः सर्गोधतात्मा नियमो यमः ॥ १७॥ वेद्यो वैद्यः सदायोगी वीरहा माधवो मुधः॥ अतीं द्रियोमहामायोमहोत्सा हो महाबळः॥ १८॥ महाबुद्धिर्महावीयौं महाशक्तिर्महाबुतिः ॥ अनि हैं इयवपुः श्रीमानमेयात्मा महाद्रिष्टक् ॥ १९॥ महेष्वासो महीभर्ता श्रीनिवासः सतांगतिः॥ अनिरुद्धः सुरानंदोगोविन्दोः गोविदांपतिः॥२०॥

१२६

मरीचिर्दमनो हंसः खुपणी खुजगोत्तमः ॥ हिर ण्यनाभः खुतपाः पद्मनाभः प्रजापतिः॥२१॥ अ मृत्युः सर्वेहकू सिंहः संधाता संधिमान् स्थिरः॥ अनो दुर्भर्षणः शास्ता विश्वतात्मा सुरारिहा॥ ॥ २२ ॥ गुरुगुरुतमो धामः सत्यः सत्यपराक मः ॥ निमिषोऽनिमिषः ख्रग्वी वाचरूपतिरुदार धीः॥ २३॥ अत्रणीर्शामणीःश्रीमान्न्यायोनेता ,समीरणः ॥ सहस्रमूर्द्धा विश्वातमा सहस्राक्षः स

१२६

इस्रपात् ॥ २४ ॥ आवर्त्तनो निवृत्तात्मा संवृतः संप्रमर्दनः ॥ अहः संवर्त्तको विह्नरिनछो घरणी चरः ॥ २५ ॥ सुप्रसादः प्रसन्नात्मा विश्वधृग्वि इवसुग्विसुः ॥ सत्कर्ता सत्कृतिः साधुर्ज्जहुर्ना रायणो नरः ॥ २६ ॥ असंख्येयोऽप्रमेयात्मा विशिष्टः शिष्टकुच्छुचिः ॥ सिद्धार्थः सिद्धसंकल्पः सिद्धिदः सिद्धिसाधनः ॥ २७ ॥ वृषाहीवृष्भो विष्णुर्वृषपर्वा वृषोद्रः ॥ वर्द्धनो वर्द्धमानश्च

330

विवितः श्रुतिसागाः ॥ २८ ॥ सुभुजो दुर्धरो । वागमी महेन्द्रो वसुदोवसुः ॥ नैक्रूपो बृहद्भूपः शिपिनिष्टः प्रकाशनः॥ २९॥ ओजस्तेजोस्रुति धरःप्रकाशात्माप्रतापनः॥ ऋदः रूपष्टाक्षरोमंत्र॥ अंद्रांशुर्भास्करद्यतिः ॥ ३०॥ अमृतांशुद्रवो भातुः शश्चिदुः सुरेश्वरः ॥ औष्यं जगतः सेतुः सत्यधर्मपराक्रमः ॥ ३१ ॥ सूतभव्यभव त्राथः पवनः पावनोनछः ॥ कामहाकामकुत्का

तःकामःकामप्रदःप्रमुः॥ ३२ ॥युगादिक्रद्युगाव तोंऽनैकमायो महाज्ञनः॥ अहज्योऽव्यक्तः रूपश्च सहस्रजिदनंतजित् ॥३३॥ इष्टो विशिष्टः ।शिष्टेष्टः शिखंडी नहुषोवृषः॥कोधहा कोधकुत्कर्ताविश्व बाहुमेहीघरः॥३४॥ अच्युतःप्रथितः प्राणः प्राण दोवासवानुजः॥अपांनिधिरधिष्ठानमप्रमत्तः प्रति ष्ठितः ॥३५ ॥ स्कंदःस्कंद्धरो धुयौ वरदोवायु वाहनः।वासुदेवो बृहद्रानुरादिदेवः पुरंदरः॥३६॥

अशोकस्तारणस्तारः शूरः शौरिर्जनेश्वरः ॥ अनुकूछःशतावर्तः पद्मीपद्मानिभेक्षणः ॥ ३७॥ पद्मनाभोऽरविदाक्षः पद्मगर्भः शरीरभृत् ॥ मह र्दिऋँदो वृद्धातमा महाक्षो गरुड व्वजः ॥ ३८॥ अतुलः श्रासो भीमः समयशो इविद्रिरः ॥ सर्व छक्षणळक्षण्यो लक्ष्मीवान् समितिजयः ॥३९॥ विक्षरो रोहितो मार्गोहेतुर्दामोद्रः सहः ॥ मही ध रो महाभागो वेगवानिमताज्ञनः ॥४०॥ उद्र

10-

वः क्षोभणो देवः श्रीगर्भः परमेश्वरः ॥ करणं कारणं कर्ता विकर्ता गहनो ग्रहः ॥ ४३ ॥ व्यव सायो व्यवस्थानः संस्थानः स्थानदो ध्रवः॥ परर्द्धिःपरमःस्पष्टस्तुष्टः पुष्टःशुभेक्षणः ॥ ४२ ॥ रामो विरामो विरजो मार्गी नयो नयोऽनयः ॥ वीरः शक्तिमतां श्रेष्ठो धर्मो धर्मविदुत्तमः ॥४३॥ वैकुंठःपुरुषः प्राणः प्राणदः प्रणवः पृथुः ॥ हिर ण्यगर्भः श्रुष्ट्रो व्याप्तो वायुरघोक्षनः ॥ ४४ ॥

A

ऋतुः सुदुर्शनःकालः परमेष्ठी परित्रहः ॥ उमः स॰ संवत्सरो दक्षो विश्रामो विश्वदक्षिणः ॥ ४५ ॥ विस्तारः स्थावरः स्थाणुः प्रमाणं बीजमञ्ययम्। अथौँऽनथाँमहाकोशोमहाभोगोमहायनः॥४६॥ अनिर्विण्णः स्थविष्ठो भूर्धर्मयूपो महामखः॥ नक्षत्रनेमिनैक्षत्री क्षमः क्षामः समीहनः॥ ४७॥ यज्ञ इज्यो महेज्यश्रकतुः सत्रं सतां गतिः ॥ सर्व 356 दर्शी विमुक्तात्मा सर्वज्ञो ज्ञानमुत्तमम् ॥ ४८॥

सुवतः सुमुलः सूक्ष्मः सुघोषः सुलदः सहत् ॥ मनोहरो जितकोधो वीरबाहुविंदारणः ॥ ४९॥ स्वापनःस्ववशोव्यापी नैकात्मा नैककर्मकृत्॥ वत्सरो वत्सलो वत्सी रत्नगर्भोधनेश्वरः ॥५०॥ धर्मगुन्धर्मकृद्धर्मी सद्सत् क्षरमक्षरम् ॥ अवि ज्ञाता सहस्रांशुविधाता कृतलक्षणः ॥ ५१ ॥ गभस्तिनोमिः सत्त्वस्थः सिंहो भूतमहेरुवरः ॥ आदिदेवो महादेवो देवेशो देवभृद्धरः ॥ ५२ ॥

मी त्रिविक्रमः ॥ ५६ ॥ महर्षिः कपिछाचार्यः। कृतज्ञो मेदिनीपतिः॥ त्रिपदस्त्रिद्शाध्यक्षो महा शृङ्गः कृतांतकृत् ॥ ५७॥ महावराहो गोविंदः सुषेणः कनकांगदी ॥ गुह्योगभीरो गहनो गुप्त श्रकगदाधरः ॥ ५८ ॥ वेधाः स्वांगो जितः कृष्णो हटः संकर्षणोच्युतः ॥ वरुणो वारुणोवृक्षः पुष्क राक्षो महामनाः ॥ ५९ ॥ भगवान् भगहा नन्दी वनमाछीइछायुधः ॥ आदित्यो ज्योतिरादित्यः

₩.

3 2

त्सवशाः श्रीवासः श्रीपातिः श्रीमतांवरः ॥ ६८॥ श्रीदः श्रीशः श्रीनिवासः श्रीनिधिः श्रीविभाव नः ॥ श्रीधरः श्रीकरः श्रेयः श्रीमाँ छोकत्रया श्रयः ॥ ६५ ॥ स्वक्षः स्वंगः शतानंदो नंदिज्यौ तिर्गणेरुवरः ॥ विजितात्मा विधेयात्मासत्कीर्ति श्चिन्नसंशयः ॥ ६६ ॥ उदीर्णः सर्वतश्रक्षरनीशः शाश्वतः स्थिरः ॥ भूशयो भूषणो भूतिर्विशोकः शोकनाशनः ॥ ६७ ॥ अर्चिष्मानर्चितः द्वंभो

विशुद्धात्मा विशोधनः ॥ अनिरुद्धोऽप्रतिरथः प्रद्युम्नोऽमितविक्रमः ॥ ६८ ॥ कालनं मिनिहा वीरः शौरिः श्रूरजनश्वरः ॥ त्रिङोकात्मा त्रिङ्ो केशः केशवः केशिहा हरिः॥ ६९॥ कामदेवः कामपालः कामी कांतः कृतागमः ॥ अनिदैश्य वषुविष्णुवीरोऽनंतो धनंजयः॥ ७०॥ ब्रह्मण्यो ब्रह्मकुद्धसा ब्रह्म ब्रह्मविवर्धनः ॥ ब्रह्मविद्वाह्मणो ब्रह्मी ब्रह्मज्ञो ब्राह्मणित्रयः ॥ ७१ ॥ माकमो

महाकर्मा महातेजा महोरगः ॥ महाऋतुर्महाय ज्वा महायज्ञो महाह्विः ॥ ७२ ॥ स्तव्यः स्तव त्रियः स्तोत्रं स्तुतिः स्तोता रणित्रयः ॥ पूणः पुरियता पुण्यः पुण्यकीतिरनामयः॥७३॥मनो जवस्तीर्थकरो वसुरेता वसुप्रदः॥ वसुप्रदो वासु देवो वसुर्वसुमना इविः ॥ ७४ ॥ सद्गतिःसत्कृतिः सत्ता सद्भृतिः सत्परायणः ॥ ज्ञूरसेनो यदुश्रेष्ठः सन्निशसः सुयामुनः ॥ ७५ ॥ भूतावासी वासु

वि देवः सवासुनिखयोऽनलः ॥ दुर्पहा दुर्पहो हप्तो

युर्धरोऽथापराजितः ॥ ७६ ॥ विश्वयुर्तिमंहामू तिदीं प्रस्तिरस्तिमाच् ॥ अनेकस्तिरव्यकः शतयतिः शताननः ॥ ७७ ॥ एको नैकः सवः कः कि यत्तत्पद्मजुत्तमम् ॥ छोकन न्धुर्खोकनाथो माधवो अक्तवत्सरुः ॥ ७८॥ सुवर्णवर्णो हेमांगो वरांगश्चंदनांगदी ॥ वीरहा विषमः शून्यो धृताशीरचळश्रकः ॥७९॥ अमा

नी मानदो मान्यो छोकस्वामी त्रिछोकधृक् ॥ सुमेघा मेघजो धन्यः सत्यमेघा धराधरः॥८०॥ तेजोवृषोद्यतिधरः सवशस्त्रभृतांवरः ॥ प्रत्रहो निम्रहो व्यमो नैकशृगो गदाम्रजः॥ ८१ ॥ च तुर्भूतिश्रतुर्बोहुश्रतुर्व्यूहश्रतुर्गातिः ॥ चतुरात्मा चतुर्भावश्चतुर्वेदविदेकपात् ॥८२॥ समावतौ नि वृत्तातमा दुर्जयो दुरितकमः ।। दुर्ङभा दुर्गमो दुर्गों दुरावासो दुरारिहा ॥ ८३ ॥ शुभांगो

वि, 🛮 छावसारगः सुतंतुरुतंतुवर्धनः ॥ इंद्रकर्मा महा १३४ कर्मा कृतकर्मा कृतागमः ॥८८॥ उद्भवः सुन्द्रः सुन्दो रत्ननाभः सुलोचनः ॥ अकी वाजस नः शृंगी जयैतः सर्वविज्ययी ॥ ८५ ॥ सुवर्णीव दुरक्षोभ्यः सर्ववागीश्वरेश्वरः ॥ महाहदो महा गतौं महाभूतो महानिधिः ॥८६॥ कुमुदःकुंद्रः कुदः पर्जन्यः पावनोनिलः॥ अमृतांशोऽमृतवपुः । १२४ सर्वज्ञः सर्वतोमुखः ॥८७॥ सुरुभःसुत्रतःसिद्धः

स

शृत्रजिच्छत्रतापनः ॥ न्ययोधोदुंबरोश्वत्थश्चाणू रांश्रनिषूद्नः ॥ ८८ ॥ सहस्राचिः सप्ताजिहः सप्तै धाः सप्तवाहनः ॥ अमूर्तिरनघोऽचित्यो भयकु द्भयनाञ्चनः ॥ ८९॥ अणुर्वेहत्कृञ्गः स्थुलोगुण भृत्रिर्गुणो महान् ॥ अधृतःस्वधृतःस्वास्यः प्रा ग्वंज्ञा वंज्ञवर्धनः ॥९०॥ भारभृत्कथितो योगी योगीज्ञः सर्वकामदः ॥ आश्रमः श्रवणः क्षामः सुपर्णां वायुवाहनः ॥ ९१ ॥ घनुधरी धनुवैदो

वि दंडो दमयिता दमः ॥ अपराजितः सर्वसहो नि यन्ता नियमो यमः ॥९२॥ सत्त्ववान्सात्त्विकःस त्यः सत्यधर्भपरायणः ॥ अभिप्रायः प्रियाहोँ ईः त्रियकुत्र्यतिवर्धनः ॥ ९३ ॥ विह्रायसगतिज्यौ तिः सुरुचिर्द्वतस्राग्विसः ॥ रविविरोचनः सूर्यः सविता रविखोचनः ॥ ९४ ॥ अनंतो हुतसुग् भोक्ता सुलदो नैकजोऽयजः ॥ अनिर्विण्णःसदा । १३व मर्षी छोकाधिष्ठानमद्भनः ॥ ९५ ॥ सनात्सना

तनतमः कापिरुः कापिरव्ययः ॥ स्वस्तिदः। स्वस्तिकृत्स्वस्तिस्वस्तिसुक् स्वस्तिदक्षिणः ॥ ९६ ॥ अरोदःकुण्डली चक्री विक्रम्युर्जित्रा। सनः॥ शब्दातिगः शब्दसदः शिशिरः शर्वरीक रः ॥ ९७ ॥ अक्रूरः पेश्ला दक्षो दक्षिणः क्षमि णांवरः ॥ विद्वत्तमो वीतभयः पुण्यश्रवणकीर्त नः ॥९८॥ उत्तारणोदुष्कृतिहापुण्यो दुःस्वप्नना ञ्चानः ॥ वीरहा रक्षणः संतो जीवनः पर्यवस्थि

वि तः ॥ ९९ ॥ अनंतरूपोऽनंतश्रीजितमन्युर्भया १३६ पहः ॥ चतुरस्रो गर्भीरात्मा विदिशो व्यादिशो विदेशो व्यादिशो विदेशो व्यादिशो रुचिरांगदः ॥ जननोजनजन्मादिभीमो भीमप राक्रमः ॥१०१॥ आधारनिख्योधाता पुष्पहा सः प्रनागरः ॥ ऊर्घगः सत्पथाचारः प्राणदः। प्रणवः पणः ॥ २ ॥ प्रमाणं प्राणिनेख्यः प्राणभृ ॥ १३६ त्प्राणजीवनः ॥ तत्त्वंतत्त्वविदेकात्मा जन्ममृत्यु

जरातिगः॥ ३ ॥ भूर्भुवः स्वस्तुरुस्तारः सपिता प्रपितामहः ॥ यज्ञो यज्ञपतिर्यज्वा यज्ञांगो यज्ञ वाह्नः ॥ ४ ॥ यज्ञभृयज्ञकृयज्ञी यज्ञभुग्यज्ञसा धनः ॥ यज्ञांतकृद्यज्ञगुद्यमन्नमन्नाद् एव च ॥ ५ ॥ आत्मयोनिः स्वयं जातो वैखानः सामगायनः॥ देवकीनंदनः स्रष्टा क्षितीशः पापनाशनः ॥ ६॥ इांखभृत्रंदकी चकी ज्ञाङ्गधन्वा गदाधरः ॥ रथां गपाणिरक्षोभ्यः सर्वप्रहरणायुधः ॥ ७ ॥ सर्वप्रह

319

रणायुघ ॐ नम इति ॥ इतीदं कीर्तनीय स्य केशवस्य महात्मनः ॥ नाञ्चां सहस्रं दिव्या नामशेषेण प्रकातितम् ॥ ८॥ य इदं शृणुया त्रित्यं यश्चापि परिकीर्तयेत् ॥ नाशुभं प्राप्तयात् किचित् सोऽसुत्रेइ च मानवः ॥ ९ ॥ वेदांतगो ब्राह्मणः स्यात्क्षात्त्रयो विजयी अवेत् ॥ वैश्यो धनसमृद्धःस्याच्छूदः सुखमवाप्तुयात् ॥११०॥ धर्मार्थीप्राप्तयाद्धमेमर्थार्थीचार्थमाप्तुयात् ॥ का

H.

30

मानवाष्ट्रयात्कामीप्रजार्थीप्राप्त्रयात्त्रजाम्॥ १ १॥ भक्तिमान्यः सदोत्थाय श्रुचिस्तद्गतमानसः सद्सं वासुदेवस्य नाम्नामेतत्प्रकीर्तयेत्॥ १२॥ यशः प्राप्नोति विपुछं ज्ञातिप्राधान्यमेव च ॥ अचलां श्रियमाप्नोति श्रेयः प्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ १३॥ न भयं कचिदाण्नोति वीर्यं तेजश्च विंद ति ॥ भवत्यरोगो द्युतिमान्बल्रह्भपगुणान्वितः ॥ १४ ॥ रोगाती मुच्यते रोगाइद्रो मुच्येत बंध

तः ॥ युज्येतात्मायुखक्षांतिश्रीधृतिस्मृतिकीति भिः ॥ १९॥ न क्रोधो न च मात्सर्यं न छोभो नाशुभा मतिः ॥ भवंति कृतपुण्यानां भक्तानां पुरुषोतमे ॥ १२० ॥ द्योः सचंद्रार्कनक्षत्रा खं दिशो भूर्महोद्धिः॥ वासुदेवस्य वीर्येण विधृता नि महात्मनः ॥ २१ ॥ समुर सुरगंधर्वे सयक्षो रगराक्षम् ॥ जगद्रशे वर्ततेदं कृष्णस्य सचराच रम् ॥ २२ ॥ इंद्रियाणि मनो बुद्धिः सत्त्वं तेजो

15

838

बलं धृतिः ॥ वासुदेवात्मकान्याहुः क्षेत्रं क्षेत्रज्ञ 🛮 सः एव च ॥ २३ ॥ सर्वागमानामाचारः प्रथमं परि कल्पते ॥ आचारप्रभवो धर्मो धर्मस्य प्रभुरच्यु तः ॥ २४ ॥ ऋषयः पितरो देवा महाभूतानि धातवः ॥ जंगमाजंगमं चेदं जगन्नारायणोद्भवम् ॥२५॥ योगो ज्ञानं तथा सांख्यं विद्याः शिल्पा दिक्मं च ॥ वेदाः शास्त्राणि विज्ञानमेतत्सर्वे जनार्दनात् ॥ २६ ॥ एको विष्णुर्महद्भृतं पृथ-

ग्भूतान्यनेकशः ॥ त्रीं छोकान्व्याप्यभूतात्मा भुंके विश्वभुगव्ययः ॥ २७ ॥ इमं स्तवं भगवतो विष्णोर्व्यासेन कीर्तितम् ॥ पठेद्य इच्छेत्पुरु षः श्रेयः प्राप्तुं सुलानिच ॥ २८ ॥ विश्वेश्वरमजं देवं जगतःप्रभवाष्ययम् ॥ भजंति ये पुष्कराक्षं न ते यांति पराभवम् ॥२९॥ अर्जुन उवाच ॥ पद्मपत्रविशालाक्ष पद्मनाभ सुरोत्तम ॥ भक्ताना मजुरकानां त्राता भव जनादेन ॥ १३० ॥ श्री

वि-

880

भगवानुवाच ॥ ॥ यो मां नामसहस्रेण स्तोतु मिच्छति पांडव ॥ सोहमेकेन श्लोकेन स्तुत एव न संज्ञयः ॥ ३१ ॥ नमोस्त्वनंताय सहस्र मूर्तये सहस्रपादाक्षिशिरोरुवाइवे ॥ सहस्रनामे पुरुषाय शाश्वते सहस्रकोटीयुगघारिणे नमः

॥ ३२॥ नमः कमलनाभाय नमस्ते जलशा

यिने ॥ नमस्ते केशवानंत वासुदेव नमोस्तुते

॥ ३३ ॥ वासनाद्वासुदेवस्य वासितं भ्रवनत्र

यम् ॥ सर्वभूतनिवासोसि वासुद्व नमोस्तुते॥ ॥ ३४ ॥ नमा ब्रह्मण्यदेवाय गोब्राह्मणहिताय च ॥ जगद्धिताय कृष्णाय गोविंदाय नमोनमः ॥ ३५ ॥ आकाशात्पतितं तोयं यथा ग्रच्छति सागरम् ॥ सर्वदेवनमस्कारः केशवं प्रति गच्छ ति ॥ ३६ ॥ एष निष्कंटकः पंथा यत्र संपूज्यते इरिः ॥ कुपथं तं विजानीयाद्गोविद्रहितागमम् ॥ ३७ ॥ सर्ववेदेषु यत्पुण्यं सर्वतिथिषु यत्फ

केशवाख्ये ॥ दिकालमेककालं वा क्रां सर्वे व्य पोइति ॥ ३९ ॥ दह्यंते रिपवस्तस्य सौम्याः सर्वे सदा ग्रहाः ॥ विखीयंते च पापानि स्तवे ह्यस्मिन्प्रकीर्तिते ॥ १६० ॥ येन व्यातः श्रुतो येन येनायं पठितः स्तवः ॥ दत्तानि सर्वदानानि सुराः सर्वे समर्चिताः ॥ ४१ ॥ इह छोके परे

वापि न अयं विद्यते कचित् ॥ नामनां सहस्रं योऽधीते द्वाद्स्यां मम सन्निधौ ॥ ४२ ॥ स निर्देहीत पापानि कल्पकोटिशतानि च ॥ अश्व त्थसन्निघौ पार्थ कृत्वा मनिस केशवम् ॥४३॥ पठेन्नामसइस्रं तु गवां कोटिफ्छं छभेत् ॥ शिवा छये पठेन्नित्यं तुछसीवनसंस्थितः ॥ ४४ ॥ नरो मुक्तिमवाप्नोति चक्रपाणेर्वचो यथा ॥ ब्रह्म इत्यादिकं पापं सर्वे सद्यो विनर्यति ॥१४५॥ इति श्रीमन्महाभारते शतसहस्रसंहितायां वैया सिक्यामाञ्ज्ञासनिके पर्वणि दानधर्मे भीष्मयु धिष्ठिरसंवादे श्रीविष्णोद्धिव्यसहस्रनामस्तोत्रं संपूर्णम् ॥ ॥ श्रीकृष्णापंणमस्तु ॥ गङ्गाविष्णु श्रीकृष्पदास, " लक्ष्मीवेंकटेश्वर " छापालाना, कल्याण-मुंबई.

श्रीगणेशायनमः ॥ श्रीसरस्वत्येनमः ॥ श्रीग्र रुभ्यो नमः ॥ ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्माम जुरुमरन् ॥ यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिम् ॥१॥ स्थाने हृषीकेशतव प्रकीत्या जग त्यह्रष्यत्यचुर्ज्यते च । रक्षांसि भीतानि दिशो द्रवन्ति सर्वे नमस्यन्ति च सिद्धसंघाः॥२ ॥ सर्व तः पाणिपादंतर्त्सवतोक्षिज्ञिरोमुखम् ॥ सर्वतःश्च तिमञ्जोकसर्वमावृत्य तिष्ठति ॥३॥ कविषुराणम

र्गी.

蜀0 388 ॥ ४॥ कर्षमूलमधःशाखमश्रत्यंप्राहुर्व्ययम्॥ छंदांसि यस्य पर्णानि यस्तं वेद् स वेद्वित्॥५॥ सर्वस्यचाहं हदिसन्निविद्योमतः स्वृतिज्ञीनमपो इनं च ॥ वेदैश्व सर्वेरहमेववेद्यावेदान्तकृद्वेद्विदेव चाह्म ॥ ६॥ मन्मना भव मद्रको मद्याजी मां नमस्कुरु ॥ मामेवैष्यसि युक्तवैवमातमानं

मत्परायणः ॥ ७ ॥ इति श्रीमद्भगवद्गीतासूप निषत्सु ब्रह्मविद्यायां योगशास्त्रे श्रीकृष्णार्जन संवादे सप्तश्चोकी गाता समाप्ता ॥

इदं पुस्तकं कल्याणनगर्यी श्रीकृष्णदासातमज-गंगाविष्णुना स्वकीये " लक्ष्मीवेंकटेश्वर " मुद्रणालये मुद्रायित्वा प्रकाशितं । शके १८४८, सवत् १९८३०

